

Estetikk på Fornebu

- en studie av en retningslinje i estetisk
planlegging

Carina Meyer Løseth
Masteroppgave i samfunnsgeografi
Institutt for sosiologi og
samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo

Forord

Først vil jeg takk informantene mine som stilte opp og gav meg mulighet til å skrive akkurat denne oppgaven. Jeg vil også rette en stor takk min veileder Per Gunnar Røe for støtte og veiledning gjennom hele prosessen.

Da jeg begynte å lære samfunnsgeografi på videregående skole i 1997 var dette langt unna Harriet Holters Hus på Universitetet i Oslo både geografisk og faglig. Det har vært fantastisk å få muligheten til å lære faget opp gjennom årene. Den gode opplevelsen med faget har også vært preget av alle mennesker som har vært med på å påvirke veien til denne masteroppgaven. En stor takk til dere alle sammen. Jeg vil spesielt takke kollokviegruppe bestående av Silje Gitlestad, Eli Havnen og Cecilie Kjølnes Skar for fagligdiskusjoner og sosiale sammenkomster.

En ekstra stor takk Mari Bergseth. Du stiller alltid opp og har vært til stor hjelp både faglig og personlig i arbeidet med denne oppgaven. Du er best

Tusen takk til Helge Moen, Eli Havnen, Øyvind Stakkestad, Leif R. Ulle, Trine Sunde og Cecilie Kjølnes Skar for gode tilbakemeldinger og gjennomlesning av oppgaven. I tillegg vil jeg også rette en stor takk til min fantastiske søster Margrethe Meyer Bratt som har heiet underveis, og bilde til forsiden.

Carina Meyer Løseth
Oslo, november 2008

Innhold

1. Innledning	5
1.1 Problemstillingene	6
1.2 Viktige avgrensinger	7
1.3 Fornebu – en halvøy i Oslofjorden	7
2. Byplanlegging og estetikk.....	11
2.1 Planlegging	11
2.1.1 Estetikk og planlegging.....	13
2.2 Planlegging og Urban Design	14
2.3 ”Skjønnhetsparagrafen” og design kontroll	18
2.4 Konstruksjon av steder - Estetikk i planarbeid	20
2.4.1 Modernisme og postmodernisme	22
2.4.2 Bruk av material.....	23
3. Estetikk	25
3.1 Fire tilnæringer til estetisk teori.....	26
3.1.1 Spekulativ estetikk og empirisk estetikk.....	27
3.1.2 Ulike tilnærming til estetikk	28
3.2 Norsk estetikk diskurs.....	30
3.2.1 ”Estetikkens problem”	30
3.2.2 ”Estetikk for Gud og hvermann, ...”	31
3.2.3 Estetikk og det sosial.	33
4. Metode	34
4.1 Kvalitativ metode og case	34
4.1.1 Kvalitativt forskningsintervju	35
4.2 Dokumentanalyse.....	37
4.3 Informanter og selve intervjusituasjonen.....	38
4.3.1 Utvalget.....	40
4.3.3 Intervjuet	40
4.4 Reliabilitet og validitet.....	41
5. Estetiske føringer i Retningslinjen.....	43
5.1 Definisjon av estetikk i Retningslinjen	43
5.3 Bilder.....	46
5.4 ”Høyverdig samtidsarkitektur”	49
5.5 Det ”organiske” Fornebu	50
5.5.1 Terreng	51
5.5.2 Bebyggelse.....	53
5.5.3 Arkitektonisk utforming.....	55
5.6 Estetiske føringer i Retningslinjen.....	57

6. Tolkning av Retningslinjen.....	58
6.1 Retningslinjen og retningslinjer - på et overordnet nivå.....	58
6.2 Arkitektkonkurranser og parallelloppdrag.....	63
6.2.1 Valg av parallelloppdrag.....	65
6.3 ”Høyverdig samtidsarkitektur”	66
7. Dannelse av estetikk på Fornebu	70
7.2 Hierarki av bygninger	70
7.3 Helhet.....	72
7.4 Retningslinjen sett i et økonomisk perspektiv	74
7.5 Gjenkjennelse.....	76
7.6 Hvordan dannes estetikk på Fornebu?	80
8. Konklusjon.....	81
9. Avsluttende bemerkninger	85
Referanseliste:.....	86
Vedlegg 1: Intervjuguide	90

1. Innledning

I sammenheng med en storstilt boligutbygging i Norge de siste årene har estetikk blitt et mer og mer aktuelt og debattert tema. Det er derfor interessant å se på hvordan en kommune har løst denne oppgaven med tanke på definisjon av estetikk og hva de mener må til for å skape en god estetikk.

Fra statens side er det et ønske om at alle kommuner selv skal lage retningslinjer for utforming av estetikk, og at det legges større vekt på estetikk i plan og byggesak:

”Styrkingen av lovens estetikkbestemmelser viser en klar vilje fra Stortingets side til økt vektlegging av estetikk i plan- og byggesaksbehandlingen. Estetiske hensyn skal etter dette vurderes på linje med andre overordnede spørsmål. Dette forplikter både kommunene, fylkeskommunene, berørte sektormyndigheter, utbyggere og fylkesmennene til å legge større vekt enn tidligere på estetiske hensyn. Kravet til begrunnelse ved enkeltsaksbehandling er det samme som tidligere.”
(Statlig veileder 1997, 16)

Hensikten med denne oppgaven er å se nærmere på hvordan en kommune har fulgt oppfordringen fra staten med tanke på estetikk og laget dokumentasjon, og se nærmere på hvilken tolkning som ligger bak den estetiske planleggingen. Jeg har valgt Bærum kommune og Fornebu-utbyggingen. Utbyggingen av Fornebu er i norsk skala et relativt stort utbyggingsprosjekt hvor det ikke bare skal bygges boliger, men også skape byrom. Jeg mener derfor Fornebu er en interessant case for å kunne se nærmere på hvordan man planlegger estetikk i et utbyggingsprosjekt, og hva man ønsker av estetisk utforming på Fornebu.

Bærum kommune har fulgt denne oppfordringen, og laget egne retningslinjer.

I denne oppgaven vil jeg presentere funnene jeg har gjort gjennom dokumentanalyse og samtale med representanter fra Bærum kommune, utbygger og konsulenter brukt av Bærum kommune i arbeidet med problemstillingen. For å gjøre dette vil jeg først foreta viktige avgreninger. I kapittel 2 vil jeg redegjøre for teori om planlegging og urban design, før jeg i kapittel 3 kommer nærmere inn på ulike teoretiske innfallsvinkler til estetikk. Kapittel 2 og 3 er teorikapitler og vil være med for å sette et teoretisk rammeverk for oppgaven. I kapittel 4 vil jeg komme nærmere inn på metoden jeg har brukt i oppgaven før jeg begynner på analysen.

Selve analysen består av tre kapitler. Kapitlene er delt inn etter problemstillingen. I Kapittel 5 vil jeg se nærmere på de estetiske føringene som finnes i ”Estetiske retningslinjer på Fornebu. Estetikk i plan og byggesaker” før jeg i kapittel 5 ser på hvordan informanten tolker dokumentet. Kapittel 6 handler om dannelse av estetikk på Fornebu, mens jeg tilslutt i kapittel 7 vil svare på problemstillingen.

1.1 Problemstillingene

I dokumentet ”Estetiske retningslinjer på Fornebu. Estetikk i plan og byggesaker” heretter omtalt som Retningslinjen, har Bærum kommune nedfelt estetiske retningslinjer for utbygging av Fornebu området, og jeg vil i denne oppgaven se nærmere på de nedfelte estetiske føringer i dette dokumentet og hvordan estetikk på Fornebu er planlagt. For å kunne se nærmere på dette har jeg valgt å svare på tre problemstillinger.

Første problemstilling er knyttet direkte opp mot analyse av Retningslinjene lyder som følge:

” Hvilke estetiske føringer gir Retningslinjene for Fornebu?”

Med føringer her mener jeg hvilke elementer Retningslinjen gir Fornebu med tanke på estetikk.

Den andre problemstillingen retter seg mot de ulike aktørene jeg har intervjuet i forbindelse med oppgave, og jeg vil svare på:

”Hvordan tolker de ulike aktørene Retningslinjene?”

Den siste problemstillingen er mer på et overordnet nivå, og jeg vil svare på:

”Hvordan dannes god estetikk på Fornebu?”

Til sammen vil disse problemstillingene kunne gi meg mer innsikt i estetisk planlegging på Fornebu.

1.2 Viktige avgrensinger

Det er viktig å gjøre avgrensninger slik at problemstillingene kan bli besvar på en hensiktsmessig måte. Avgrensningen har til hensikt å spisse oppgave mot problemstillingene. I denne oppgaven har jeg konsentrert meg om de estetiske delene av Fornebu-utviklingen før selve utbyggingen. Det er andre faktorer og innfallsvinkler til utbyggingen som også er viktige for utbyggingen av Fornebu, men i denne oppgaven er avgrensningen satt til hvordan ulike aktører forholder seg til estetikk på Fornebu. Jeg vil heller ikke se på problemstillingene i lys av utbyggingsprosjekter som allerede har blitt gjennomført, men avgrense meg til arbeidet som er gjort før selve utbyggingen.

Jeg vil svare på problemstillingene ved bruk av analyse av Retningslinjen og intervjuer. Intervjuene ble gjennomført med representanter fra Bærum kommune, konsulenter brukt av Bærum kommune og representanter for utbygger. Jeg vil heretter omtale informant gruppene for aktører. Derfor er det i denne oppgaven Retningslinjen og aktørene som vil være grunnlaget for problemstillingene.

1.3 Fornebu – en halvøy i Oslofjorden

Fornebu er en flat halvøy vest i Oslofjorden i Bærum kommune i Akershus Fylke. Fra 1939 til 1998 var området hovedflyplass for Oslo og omegn. Etter et stortingsvedtak i 1992 ble det besluttet å flytte flyplassen til Gardermoen, og fra 1998 skulle det tidligere jordbruksområdet nå brukes til boliger, næring og rekreasjon. I stortingsvedtaket var det lagt som premiss at arealet skulle opparbeides og brukes til byutvikling.

Fornebu bærer preg av 59 år med flyplassvirksomhet og er derfor veldig flatt. Når det gjelder eierforholdet av det totale arealet på ca 3 400 dekar eide staten halve og Oslo kommune halve. Området er nå delt mellom ulike eiere, som blant annet Norske Skog, Telenor, IT- Fornebu og Fornebu Boligsparener. Fornebu Boligsparener er et datterselskap av eiendomsutviklingselskapet Scandinavian Property Development ASA som er den største grunneieren på Fornebu. Scandinavian Property Development ASA eier den delen av Fornebu som Oslo Kommune tidligere var eier av, ca 1500 dekar. Det er i dette området ca 90 % av boligbyggingen på Fornebu skal ta form.¹

I Kommunedelplan 1 (KDP1) for Fornebu heter det: "Området skal kunne romme et kunnskapsorientert senter for høyteknologisk næringsvirksomhet på nasjonalt og internasjonalt nivå." Stortinget var med på å støtte arbeidet med å etablere et IT – og kunnskapssenter på Fornebu i 1997, og året etter presenterte IT- Fornebu en plan for et kunnskaps- og innovasjonssenter på Fornebu. Fra begynnelsen av var IT Fornebu et visjonsselskap, men fra visjonen oppstod i 1995 til 2000 har det gjennom konstellasjoner og investorer blitt til IT Fornebu Technoport hvor det tidligere visjonsselskapet IT-Fornebu og eiendomselskapet IT- Fornebu Eiendom

¹ www.fornebu.boligsparener.no og www.spde.no

² www.itfornebu.no
³

er en del av. IT Fornebu Technoport ble i 2000 valgt til statenes samarbeidspartner i arbeidet med å etablere et kunnskaps- og innovasjonssenter på statens tidligere eiendom på Fornebu.²

Statsbygg fikk fra 1995 grunneieransvaret fra Luftfartsverket, og ansvaret med å koordinere statens mål og utviklingen av Fornebu, samt forvaltning av statens arealer og bygninger på Fornebu. Det var Bærum kommune som ledet arbeidet med planleggingen for arealet i samarbeid med grunneierne Oslo Kommune og Statsbygg.

Arealplanleggingen av Fornebu kommer til uttrykk i KDP1 for Fornebu som ble vedtatt i 1996. KDP1 ble utfylt med Kommunedelplan 2 (KDP2) for Fornebu, vedtatt i 1999 av Bærum Kommune. Bærum kommune har altså utarbeidet KDP for Fornebu i to trinn. I den første, KDP1, la man ned hovedprinsippene for arealutnyttelsen og løsninger for samferdsel, mens i trinn to, KDP2, fokuserte man mer detaljert på retningsgivende løsninger for reguleringsarbeidet. KDP2 for Fornebu ble godkjent av Miljøverndepartementet 21.09.00, men det med utfyllende bestemmelser i eget vedtak. I vedtaket legges det til grunn at antall boliger økes fra 5000 til minst 6000, og av det totale boligtalet skal 20-25 % tilfredsstillende Husbankens kriterier for kvalitet og prisnivå.

KDP2 kan sammenfattes i visjonen for utbyggingen av Fornebu-området:

”Visjonen for utbyggingen av Fornebu-området sikter mot å forene to ulike utviklingsretninger: På den ene siden Bærums grønne forstadsprofil med harmonisk samspill mellom kulturlandskap og bebyggelse,- på den andre siden en moderne og mer urban bebyggelse.

(Bærum kommune 1999, 15)

I KDP 2 har Bærum kommune er estetikk blitt behandlet som et eget tema. Visjonen for fokus på estetikk er at Fornebu skal utvikles i et langsiktig perspektiv, og at det stilles krav til kvalitet og estetikk på området.” Fornebuområdet skal ha et opplevelsesrikt miljø preget av nærhet til natur og høyverdig samtidsarkitektur” (Bærum Kommune 1999, 58). KDP2 skisserer også opp utfordringen for den framtidige planleggingen:

² www.itfornebu.no

”I tiden fremover vil en rekke utbyggere realisere forskjellige typer byggverk, ved hjelp av ulike rådgivere og arkitekter, i en situasjon hvor estetiske og arkitektoniske idealer er i kontinuerlig endring. For alle aktører i den fremtidige utbyggingen er det en utfordring å holde ambisjonen om høy kvalitet ved like”

(Bærum kommune 1999, 58)

Etter en internasjonal arkitektkonkurranse bestemt at man skulle legge til grunn en plan for området utarbeidet av Helin og Siitonen (Bærum kommune 1999).

KDP1 og KDP2 har lagt premissene for det videre arbeidet med utbyggingen av Fornebu, og utarbeidelsen av Retningslinjen er en oppfølging av Miljøverndepartementets vedtak (Bærum kommune 2001). Bærum kommune er en av få kommuner som har laget egne retningslinjer for estetikk. Dette har i følge Pløger (1998) vært spesielt viktig for Bærum kommune etter at Fornebu flyplass ble nedlagt i 1998, og arealet skulle deretter reguleres til annen virksomhet.

2. Byplanlegging og estetikk

I dette kapitlet vil jeg ta for meg planlegging og estetikk. Jeg vil redegjøre for ulike typer planlegging, og se nærmere på urban design, design kontroll og konstruksjon av steder. For å gjøre dette er det nødvendig først å definere sted.

”Et sted er noe annet enn et rom. Et sted er et rom som er i bruk. Når vi tar rommet definert av et areal og dets form og av avgrensede vegger, og legger til rommets funksjoner, den virksomhet som skjer der og den meningen denne virksomheten har for oss, får vi et sted.”

(Bettum & Butenschøn 1997, 1.1)

2.1 Planlegging

Det finnes ingen enhetlig definisjon på planlegging. Hvilken definisjon man velger vil samtidig lage en begrensning, og det kan istedenfor være mer hensiktsmessig å se på planleggingens intensjon. Intensjonen finnes nedfelt i lovverket, hvilke faglige normer som til en hver tid er gjeldene og praksis ved bruk av planlegging (Kleven mfl 1998).

Gjennom planlegging gjør man en forberedelse til handling, og planleggingen kan ifølge Kleven mfl (1998) være sammensatt av tre ulike motiver. Oppgaver kommunene *må*, altså er lovpålagt å gjøre. Oppgaver kommunene *bør* gjøre, fordi andre gjør det, og tilslutt det kommunene vil gjøre, fordi de synes det er nyttig og nødvendig.

Kommunene må utøve lovpålagte oppgaver fra sentrale myndigheter. Dette er de lovbestemte oppgavene som er motivet bak planleggingen. En annen viktig faktor bak motivet for hva kommunene må gjøre er hva sentrale myndigheter oppfordrer kommunene til å gjøre. Dette henger ofte sammen med den lojaliteten kommunene utøver, og planlegging i kommunen blir en form for rapportering til statlige myndigheter. Planlegging, fordi andre gjør det har ofte stor symbolsk verdi. Dette er altså ikke lovpålagte oppgaver, men motivet bak dem kan få gagne den enkelte kommunen positivt. Symboleffekten av dette blir forsterket når kommunen velger å følge metoder og modeller som er i tiden. Planlegging med utgangspunktet i å

gjennomføring fordi det er nyttig og nødvendig er ofte basert på fornuft.

Planleggingen vil i seg selv gi aktørene en oversikt over planene for fremtiden. Det ligger en forutsigbarhet i planleggingen som vil være med på å redusere eventuelle usikkerhetsmomenter for fremtiden.

I planlegging skisseres det ofte et grovt skille mellom normativ og rasjonell planlegging. Gjennom normativ planlegging blir beslutningene fattet for å være formgivende eller ha et klart formål. De fleste teorier om planlegging er normative og sier oss noe om hva planlegging bør være, hvordan den bør organiseres og hvem som bør delta også videre. Rasjonellplanlegging baserer seg på menneskets evne til å fatte riktig beslutning ut i fra de alternativene som finnes. Det rasjonelle planleggingsidealet sier at planen viser den beste beslutningen, som igjen vil føre til valg av riktig løsning (Kleven mfl 1998).

Det vil være situasjoner hvor målene kommer i strid med hverandre. Ved å lage konkrete mål er det ikke alltid like lett å gjøre alle grupper til lags. Det vil være grupper som må bli tilgodesett. En annen situasjon er at det kan være vanskelig å planlegge framtiden fordi det er en utfordring å formulere selve målet, og det er ikke alltid man sitter inne med tilstrekkelig kunnskap for å definere målet med planleggingen. Det vil i en planleggingsprosess også være naturlig å legge vekt på de positive sidene ved planleggingen, og økt fokus på dette kan være med på undergrave de negative konsekvensene planleggingen kan medføre. Det at målene kan komme i strid med hverandre gjør at det må bli foretatt gjennom politiske avveininger (Kleven mfl 1998).

Pløger (2004) argumenterer for at byplanlegging er etikk fordi det handler om hvordan vi bør leve og i dette ligger det også spørsmål knyttet til livskvalitet, levemåte, rettferdighet og ”det gode liv”.

Det finnes fem ulike veier planleggingen beveger seg mot. Den første er tilbake til grunnsteinen i vitenskapelig rasjonalitet slik den er uttrykt gjennom neoklassisk økonomi. Dette er ofte betegnet som det ”Economic man”. Andre veien er en idealistisk basert planlegging som har sitt fundament i moral eller hva som er god smak. Den tredje veien beveger seg innen relativismen hvor individualismen finner

sine egne prinsipper og justerer dem hvis det skulle komme i konflikt med andre. Fjerde veien handler om forstørret kontekst av demokratisk sosialisme bak økonomisk makt over materielle forhold, for å få kontroll over andre motsetninger, slik som kjønn og rase. Den femte og siste veien innen planlegging ser på kommunikativ rasjonalitet for å erstatte konsensus blant autonome subjekter som bruker logikk som prinsipp (Healey 1992).

2.1.1 Estetikk og planlegging

Estetisk planmetode må i følge Thiis-Evensen (1992) være todelt, hvor den første delen går ut på å analysere bylandskap, altså finne det som er karakteristisk for byen. Neste steg i metoden går ut på å registrere hva som er særtrekk og se dem sammen. En estetisk plan må også være fleksibel fordi estetikk er en prosess hvor det alltid skjer en utvikling og planen må kunne tilpasse seg utviklingen og framtidens krav. Estetikk i en byplan handler om hvordan funksjonelle elementer fremtrer visuelt. Estetikk, i forbindelse med å utarbeide av en estetisk-plan, kan defineres som en visuell kvalitet som har i oppgave å fremme de funksjonene elementene består av. En estetisk plan kan derfor være med på å fremme funksjonelle elementer ved å styrke dem visuelt i forhold til sin oppgave (Thiis-Evensen 1992).

Hvorfor det kan man skulle trenge en estetisk plan kan sees på og hvilken betydning har dette i bruken av byen i dagliglivet forklarer. Thiis-Evensen (1992) ved bruk av to synsvinkler på estetikk. Den første synsvinkelen er å se estetikk som en del av et totalt opplevelsestilbud og da hvilken påvirkning estetikk har på andre forhold i byen. Den andre synsvinkelen tar for seg det estetiske moments relevans og hvordan estetikkens rolle sees i forhold til økonomiske, funksjonelle og historiske forhold (Thiis-Evensen 1992,).

2.2 Planlegging og Urban Design

”Architects and planners take the cities and themselves too seriously; the result too often is deadliness, boredom, no imagination, no humor, alienating places.”(Appleyard & Jacobs 1987, 169)

Det finnes ulike retninger og tanker om hvordan byen skal se ut og planlegges. De to amerikanske forskerne Kevin Lynch og Donald Appelyard har vært med på å sette fokus på utfordringen byplanlegging har stått ovenfor. Påvirket av de moderne europeiske arkitektene lanserte Kevin Lynch sin mest innflytelsesrike bok ”The image of the city” i 1961 som omfatter konseptet om å ”lese” byen og mental kartlegging av områder i byen. Gjennom dette verket kom Lynch også med nye analytiske verktøy for hvordan man skal kunne oppleve eller lese byen. Han klarte å skape en sammenheng mellom abstrakte ideer om urban struktur og menneskelige erfaringer. De tre ulike verktøyene for å analysere byen var identitet, struktur og mening. Disse faktorene er med på å skape et image av byen (Lynch 1992).

Videre er det også viktig å se nærmere på viktige definisjoner i arbeidet med utforming av design politikk og kontroll. Dette mener Lynch (1992) at man vil oppnå gjennom fire viktige aktiviteter som er med på å utforme designet. Den første er en analyse av selve stedet. Da vil man kunne si noe om ”stemningen” stedet gir. Analysen vil inkludere både bruken av stedet og meningen som er knyttet til det bestemte sted. Det vil si noe om identiteten til stedet. Videre er det utviklingen av egen design prinsipper for stedet gitt gjennom en bestemt politikk. Dette vil være med på å bestemme utviklingskvalitetene ved et sted. Tredje er oversetting av designkoder eller standarder som er egenartet for hvert enkelt sted, og tilslutt er det utøvelse av selve designet som vil det gjøre det mulig å utføre politikken. De tre første punktene er spesielt viktig i utviklingen av en egen designpolitikk. Designpolitikken vil i mange tilfeller ta form som en veiledning for god design.

Appleyard (Appleyard & Jacobs 1987) har på sin side skissert opp tre ulike måter å uttrykke design på. Vi mennesker, mener Appelyard, reagere på omgivelsene våre gjennom tre ulike måte. Han skiller mellom å være *responsive*, *operational* og *internal*. Ved et responsivt reaksjonsmønster er man opptatt av den følelsesmessige responsen på miljøet. Operationalt er det uttrykket de fleste mennesker innehar når

de gjør dagligdagse gjøremål i byen som å bevege seg fra hjem til arbeid. Den inferential innenfor dette systemet er man opptatt av å søke informasjon og mening med byen som støtter de to andre måtene, men man er også ute etter å finne personlige og lokale identiteter for å kunne definere hva som er et sted. Dermed kan vi se at både Lynch og Appelyard er opptatt av identiteter til bestemte geografiske avgrensninger, og meningen som et sted innehar.

Urban design brukes ofte for å beskrive hvordan byen skal struktureres både med tanke på forholdet mellom bygninger og rommet mellom dem

“Urban design issues look beyond concerns with the external appearance of development to consider aspects of the relationship of buildings one to another, and particularly to spaces between buildings.” (Cameron & Punter 1997, 141)

Det finnes ulike innfallsvinkler og syn på urban design. Barnett (1982) velger å definere urban design med forståelsen av at urban design er noe som omfatter både landskap og bygninger, så vel som bevaring og ny-konstruksjoner, og *ruale* områder vel som bykjerner. ”Urban design is the generally accepted name for the process of giving physical design direction to urban growth, conservation and change” (Barnett 1982: 12).

I arbeidet med urban design er det viktig å få en avgrensning mellom byplanlegging og urban planlegging og mellom urban design og arkitektur. Her hevder Barnett (1982) at en byplanlegger er altfor opptatt av allokering av ressurser i forhold til prosjekter og framtidens behov. Byplanleggeren ser også på ulike behov for ulike steder i byen, for eksempel barnehagedekning i forhold til innbygger antall og nyetableringer. Arkitekter designer bygninger. Gode arkitekter vil igjen gjøre alt for at bygningen skal stå i samsvar til området, men har liten eller ingen innflytelse på hva som skjer med eiendommen. Urban design på den andre siden designer byer ikke bare bygninger.

Urban design som konsept sees ofte i sammenheng med arkitektur i byen, slik som også arkitektur assosieres med urban design. Urban design og arkitektur skiller seg i forståelsen av arkitektur, mens arkitekten er opptatt av selve bygningen i byen vil

urban design som konsept være opptatt av forholdet mellom bygninger og området mellom dem (Barnett 1987).

Tradisjonelt har det ikke funnet nedskrevne regler for design i byen. Det offentlig har oversett sin rolle i å fremme urban design. Dette er et fokus som ofte har kommet fra private initiativtakere. Konservativer har ofte sett urban design som en negativ faktor for økonomisk vekst (Cameron & Punter 1997). Barnett (1987) på den andre siden poengterer at det ikke bare er økonomiske faktorer som skaper urbane problemer, men det er hvordan vi bruker pengene.

Planning policy statement (PPG) arbeider i England og Wales med å utforme veiledninger innen urban design. PPG har satt opp en definisjon for urban design. De sier at urban design bør bety forholdet mellom bygninger, forholdet mellom bygninger og gater, parker og andre rom som danner det offentlige i en by. Urban design bør også omfatte forholdet mellom de ulike områdene i byen, mønstre av etablerte bevegelser og aktiviteter, det komplekse forholdet mellom bygget og ikke bygget miljø.³ PPG sitt arbeid er et eksempel på hvordan lokal offentlige myndigheter kan være med på å påvirke en planprosess.

Urban design, som forklart over, handler mye om samsvar mellom bygninger. De ulike elementene i en by som parker, veier, hus og kontorbygninger må settes i sammenheng for at man skal kunne snakke om god urban design. Bygninger står hierarki til hverandre, og offentlige bygninger får ofte en sentral plass i hierarkiet. Spesielt bygninger som skal skille seg ut som rådhus, kirker, samfunnshus og lignende bør skille seg ut fra resten av bebyggelsen hva angår lokalisering, volum og form (Bettum & Butenschøn 1997). Det er viktig at plasseringen av en offentlig institusjon er lokalisert slik at den er tilgjengelig for alle menneskene. (Vagstein & Westbø 2003).

Barnett (1982) illustrer bygningers forhold til hverandre og mangel på urbane design med et eksempel fra USA. I forbindelse med en konferanse reiser man først til en flyplass. På flyplassen leier man en bil ettersom man skal til et hotell som

3

<http://www.communities.gov.uk/planningandbuilding/planning/planningpolicyguidance/planningpolicystatements/>

ligger langs motorveien. Bilen er det eneste transportmiddelet som er til disposisjon i området. Etter man har ankommet motellet skal man på seminar.

Konferanselokalet ligger ikke langt fra motellet. Det ligger faktisk på andre siden av motorveien. Da er det raskt å tenke i et anglosaksisk perspektiv at hva skulle man egentlig med bilen. Slik utviklingen har gått de siste årene er det ikke så enkelt. Selv om konferansen ligger på andre siden av motorveien er man avhengig av bil, og man må gjerne kjøre langt. Først den ene veien for å kunne snu, også tilbake. Når det nærmer seg lunsj velger man også å spise på en restaurant som ligger på nærmeste kjøpesenter. Dette er heller ikke langt unna i luftavstand, men man er avhengig av bil. Poenget med eksempelet til Barnett (1982) er at med små justeringer innen urban design kunne man unngått dette ved hjelp av gangveier, samt å vise at god urban design handler om sammenheng mellom bygninger. Jon Lang (1994) har utviklet fire ulike retninger for hvordan man skal kunne karakterisere tilnæringer til urban design. Dette arbeidsverktøyet har han utviklet gjennom studie av urban design i Amerika. De ulike retningene er neo-modernisme, funksjonalisme, empirisme og biogenetisk. Neo-modernisme omfatter miljøet funksjonelle akspeketer og de sosiale konsekvensene av design som er med på å skape likhet og endring.... Funksjonalismen konsentrerer seg i denne sammenheng om menneskers egne behov. Videre omfatter det mulighetene som urban design gir. Denne retningen er også opptatt av problemløsning. Empiristene er åpen for observasjon og hvordan mennesker oppfatter seg selv i et skap miljø mer enn hvordan designer ønsker og mener at folk skal bli påvirket av design. Gjennom en biogenisk oppfatning ser man på design som menneskeskapt gjennom opplevelsen av miljøet som økologien, topografi, mikroklima og hydrologien. Det er altså utenforliggende faktorer som påvirker miljøet (Carmona & Punter 1997).

Carmona og Punter (1997) skisserer opp fire komponenter som de mener har vært med på å påvirke den britiske praksisen innen urban design. Disse fire komponentene omtales også som paradigmer innenfor urban design. Den første komponenten er townscape, eller bygninger. Innenfor dette paradigme er man opptatt av de visuelle kvalitetene ved en bygning og hvordan disse igjen samsvarer med naturen, og hvilket rom dette igjen vil skape i byen. Det andre paradigme er den offentlige sfære. I den offentlige sfære er det komponenter innenfor urban

design som tar for seg hvordan mennesker i byen bruker det offentlige eller semioffentlige rom i sosiale sammenhenger, og igjen hvordan det i konstruksjonen av disse rommene er blitt designet for å skape et trygt og attraktivt miljø. Det er også tatt hensyn til at mennesker skal kunne ha en hyggelig og sosial opplevelse av byrommet. Det tredje paradigme innebefatter offentlig oppfattelse av byen. Dette berører hvilket image man skaper av stedet og hvordan folk majoriteten i byen oppfatter bygninger i henhold til tilgjengelighet. Det fjerde og siste paradigme omfatter den økologiske dimensjonen ved en by. Dette innebærer at man er oppfattet av de naturlige elementer som man finner i en by både synlige og usynlige. Eksempler på dette kan være bråk, luftkvalitet o.l..

2.3 "Skjønnhetsparagrafen" og design kontroll

Design kontroll handler om hvordan man skal bruke urban design til å oppnå de målene man er ute etter i planlegging. Design kontroll handler ikke bare arkitektonisk utforming og det bygde miljø, men omfatter også offentlige rom, bærekraftig utvikling samt bevaring av landskap og kulturarv gjenstander (Pløger 1999).

Design kontroll sees altså ut i fra et historisk perspektiv i forsøket på å forstå hva som er blitt prøvd og tvunget for å forstå smakenes sykluser. Det er også grenser for hva man kan oppnå ved design kontroll, og i den grad design kontroll blir brukt må slutte å finne opp hjulet på nytt hver gang og heller se nærmere på ikke tilnærminger som er blitt prøvd (Carmona & Punter 1997).

Design kontroll er de retningslinjer eller anbefalinger som blir gitt i sammenheng med utforming av bygninger. Retningslinjene eller anbefalingen er kommer ofte fra statlig hold og er blitt forsterket de siste årene i kraft av at det har blitt større fokus på hvordan utformingen skal samsvare med andre bygninger og bygget i seg selv. (Pløger 1999).

I tillegg til at man i Norge har fokuser på estetikk gjennom statlige veileder er også lovgivningen blitt brukt for å fokusere på estetikk. I kapittel 8 i plan – og bygningsloven omtales bebyggelse, og her finnes den mye omtalte

skjønnhetsparagrafen, §74, som har blitt omtalt som en sovende paragraf siden den ble vedtatt i 1965. Det var vanskelig for planlegger å bruke den før man i 1995 vedtok et tillegg 2. paragrafen, §74-2 (Pløger 1999). ”§74 Planløsning og utseende” sier noen om hvordan bebyggelsen skal være planlagt i henhold til arbeidsmiljøloven og krav om selve konstruksjonen.. Punkt to i paragrafen, §74-2:

”Kommunen skal se til at ethvert arbeid som omfattes av loven, blir planlagt og utført slik at det etter kommunens skjønn tilfredsstillende rimelige skjønnhetshensyn både i seg selv og i forhold til omgivelsene. Tiltak etter denne lov skal ha en god estetisk utforming i samsvar med tiltakets funksjon og med respekt for naturgitte og bygde omgivelser. Skjemmende farger er ikke tillatt og kan kreves endret. Kommunen kan utarbeide retningslinjer for estetisk utforming av tiltak etter loven. (Plan – og bygningsloven)

Loven sier at bebyggelsen ”..skal ha god estetisk utforming i samsvar med tiltakets funksjon og med respekt for naturgitte og bygde omgivelser.” Dette samsvarer i stor grad med tankene rundt urban design.

Et viktig punkt i §74-2, er oppfordringen til kommunene om å utarbeide retningslinjer for estetisk utforming etter hva som er gjengitt i loven. Dette er som nevnt over med på å være normgivende for planleggingen i norske kommuner.

Disse lovene er med på å legitimere hvordan den norske stat kan bruke design kontroll i sitt arbeid. Store statlige bygningsprosjekter skal kunne vise politiske verdier innen estetisk planlegging. Eksempler på slik utbygging kan være nytt opera hus eller statlige bygninger (Pløger 1998). Disse prosjektene kan også si noe om hvordan god estetisk planlegging skal uttrykkes. Telenor bygget på Fornebu er også et eksempel på dette.

Etterkrigsårene var preget av stor vekst i samfunnet, og for å dekke etterspørselen etter boliger og sentrumsområdet var funksjonalismen en effektiv og rasjonell løsning på samfunnets etterspørsel. En konsekvens av dette var at man i Norge på 1960 tallet rev og bygget nytt istedenfor å bevare. Denne påvirkningen endret også de sentrale områdene av byen fra å bestå av bolighus som ble revet og erstattet med kontorbygninger. 1960-tallet modernisering har vært ødeleggende for mange norske byer, spesielt bysentrum. Den norske planleggingen kan derfor gjenkjennes ved at den ikke tar hensyn til lokal kultur eller historie, ødeleggende av historisk viktige

arkitektoniske objekter og bygde omgivelser, utvikling av en fragmentert by landskap og færre offentlige rom (Pløger 1999).

Den norske regjering karakteriserte utviklingen i 1996 som at man tidligere hadde vært vitne til at mange steder var preget av dårlig planlegging, som igjen var preget av dårlig design. Dette signalet fra sentrale myndigheter var med på å sette den politiske konteksten for hvorfor det de senere årene har vært viktig med en estetisk planlegging i Norge. Denne utviklingen har siden 1980 årene også vært preget av større sosial fokus å kulturelt miljø og oppvekstmiljø.

2.4 Konstruksjon av steder - Estetikk i planarbeid

Stedsanalyse brukes i ulike sammenhenger som et verktøy i planlegging. Dermed er det viktig å ha et bevisst forhold til hvilke faktorer som skaper et sted.

Et sted er ikke bare noe man kan strekke en linje rundt, men det må også defineres ut i fra hvilke sosiale relasjoner og prosesser som er gjeldene for stedet (Massey 1991). Sted, i likhet med rom og tid, er sosialt konstruert og man må stille seg spørsmålet: Hvilke sosiale prosesser konstruerer steder? Steder beskrives etter hvordan de blir forestilt og oppfattet, altså ikke gjennom sin fysiske lokalitet (Harvey 1993).

Det er i følge Harvey (1993) fire årsaker til at steder har blitt viktigere.

Den første er byens restrukturering. Tradisjonelle industribyer har vært tvunget til å tenke nytt og restrukturer næringsvirksomhet. Dette henger også sammen med å skape en ny identitet for byene. Manchester er eksempel på en slik by der byens image har blitt kraftig endret. Den andre årsaken er reduksjon av transportkostnadene, noe som igjen har medført at lokaliseringsvalg har blitt friere med tanke på handel. Tredje årsak handler om større konkurranse mellom steder. Salg av selve stedet har derfor blitt viktige for at man skal kunne skille seg fra konkurrentene. Tilslutt har konkurranse ført til at det blir mer og mer vanskelig å finne lønnsomme prosjekter som kan skape overskudd, og dette har igjen ført til en del spekulative stedskonstruksjoner for å intensivere salg av steder. I følge Harvey (1993) ser vi altså her at salg av selve stedet er blitt viktig for å kunne delta i konkurransen mellom steder i forhold til å tiltrekke seg kapital.

Vår fysiske virkelighet får mening for oss gjennom språket. En analyse av diskurser kan dermed ”kortlægge de processer, hvori vi kæmper om, hvordan tægnenes betydning skal fastlægges, og hvor nogle betydnings-fikseringer bliver så konventionaliserede, at vi opfatter dem som naturlige.” (Jørgensen & Phillips 1999, 36). Altså skaper ulike diskurser ulike virkeligheter. Jørgensen og Phillips (1999) har en forløpig definisjon på diskurs som ” ..en bestemt måde at tale om og forstå verden (eller et udsnit af verden) på.” Vår måte å snakke på avspeiler ikke vår omverden, vår identitet og våre sosiale relasjoner nøytralt, men spiller en aktiv rolle i å skape og forandre dem. Dermed kan man si at steder kan få ulike betydninger gjennom språket. Jørgensen og Phillips skriver ” ..om at utforske og kortlægge magtrelasjoner i samfundet og at formulere normative perspektiver, hvorfra man kan kritisere disse relationer og pege på muligheder for social forandring” (Jørgensen & Phillips 1999,11). Foucault (i Pløger 2003a) skriver om nødvendigheten av estetisk planlegging. En veileder av estetisk planlegging er et eksempel på at det finnes en intensjon om å ville utløse en diskursiv makt.

Relasjoner og prosesser hvor det skapes betydninger og meninger er ikke statiske eller passive, men stadig i forandring. Dermed er steder dynamiske (Simonsen 2001).

”Det er den løbende konstruktion og rekonstruktion af steder i al sin kompleksitet og sammensathed, indeholdende både institutionelle, sociale, symbolske og betydningsmæssige elementer.”

(Simonsen 2001, 44)

Prince Charles eller tradisjonell arkitektur er ofte en betegnelse man bruker om arkitektur som er bygget på de tradisjonelle og historiske uttrykksformene. Navnet kommer fra Prince Charles som laget et manifest om hvordan man skulle bevare tradisjonell arkitektur i Storbritannia. Dette var en reaksjon på modernismens riving av historiske og tradisjonelle bygninger til fordel for det modernistiske uttrykket. Dette arkitektoniske uttrykket gjenkjennes ved at det er firkantet og til sammenligning med tradisjonell arkitektur finner man ofte flate tak istedenfor skråtak.

2.4.1 Modernisme og postmodernisme

Funksjonalisme er en vanlig betegnelse som blir brukt om modernisme.

Typiske trekk på ved et modernistisk uttrykk er at det er preget av struktur, mens et postmodernistisk uttrykk ønsker å bryte med denne strukturen.

Klokken 15.32 15.juli 1972 ble Pruitt-Igoe revet. Dette ultramodernistiske boligkomplekset står i ettertid som slutten på den modernistiske epoken innen arkitektur. Pruitt-Igoe ble bygget i 1952 etter den modernistiske funksjonalismens prinsipper med høy hus, felles arealer utenfor leilighetene som skulle være ”gater i luften”, fokus på grøntalrealer mellom boligblokkene. Gjennom sin struktur og organisering skulle boligkomplekset skape fellesskap og gode naboforhold. Årsaken til at Pruitt-Igoe ble revet er at området ble vandalisert og det var mot slutten et område preget av frykt og kriminalitet, og den arkitektoniske strukturen for Pruitt-Igoe fikk langt på vei skylden for dette (Hall 2002).

Modernistene ble kritisert for å ha et for snevert bobegrep fordi det tok lite hensyn til byggeoppgaver og det individuelle vesen. Det fantes liten respekt for stedets egenart (Conway og Roenisch 1994).

Jencks (1997) kritiserer den modernistiske planleggingen og design for å være for lite opptatt av forholdet mellom bygningen og den urbane konteksten. En annen kritisk Jencks (1997) nevner er at modernismen også fikk kritikk for å være opptatt av å framstille generelle arkitektoniske meninger.

Før jeg går nærmere inn på postmodernisme er det viktig å ha et bevist forhold til at det kan være snakk om ulike type postmodernisme. Postmodernisme kan ses på som en epoke, arkitektonisk stil og metode (Dear 1986). Postmodernismen som stil var først og fremst en reaksjon på modernismen. Det man reagerte på var modernismens bruk av høyhus, kommersielle utvikler og materialbruk som mur som gav assosiasjoner til modernismen i 1960 årene. Videre mente postmodernistene at modernismen virket fremmedgjørende fordi den ikke kommuniserte med mennesker. Stilen ble også sett på som kjedelig (Conway og Roenisch 1994).

Et postmodernistisk syn innebærer at all produksjon av tekst er resultat av diskurser. Det er de diskursive praksisene som styrer forståelsen av tekst (Flow. Martin, s211). Med utgangspunkt i postmoderne tenkning er opptatt av den diskursive konstruksjonen av identitet og steder noe som tilside setter den fysiske lokaliseringen av stedet.

Det ble pumpet inn midler for å redde det modernistiske prosjektet

”Den naiva rationalismen hade altså lett til irrationalism. Den postmoderna arkitekturen söker i stället rottrådarna till det lilla, det lokala och det historisk framvuxna, där den ”moderna” arkitekturen i funktionalismens skenad tvärtom ägnade sig åt att klippa av dem.” (Alvesson & Sköldberg 1994, 224)

I følge Jenck (1987) har spørsmål knyttet til tradisjoner begynt å interessere postmodernister de siste tiårene, og en utfordring for postmodernister er å konstruere sosiale strukturer og en metafysikk utenfor arkitekturen. Postmodernisme handler i stor grad om kommunikasjon, og er en reaksjon på 1960-tallets modernisme med høy-hus leilighetsblokker, kommersiell utvikling og mur.

Utfordring for postmodernisme er hvordan arkitekturen skal kommunisere med det industrielle samfunnet. Modernismen mislykkes akkurat i dette. Venturi har vært opptatt av balansen mellom populistiske og elite koder. Arkitekten må bruke ulike koder for å nå ulike mennesker (Jencks 1991).

2.4.2 Bruk av material

Hvilken type material som blir brukt i et bygg kan være viktig for utfallet. I følge Jenck (1987) vil ulik bruk at material symbolisere ulik karakter. Bruk av glass og stål forbindes ofte med et kontorbygg og symbolisere noe upersonlig. Treverk har igjen den motsatt effekten ved at bygget vil utstråle varme, er myk og har en organisk karakter. Dette er et material bruk som er full av naturlig merker og vil derfor virke varmere enn glass og stål. Murlagt er et material som karakterisere det beskyttende og karakterisere som et velkommende element.

Dette viser at material bruken kan være viktigere for opplevelsen av et bygg enn ved første øyekast og det er derfor en viktig del av hvordan man tenker om estetikk. Material bruk er helt klart en stor del av hvordan estetikken blir utformet.

3. Estetikk

Jeg vil i dette kapitlet se nærmere på estetikkbegrepet ved å se på ulike innfallsvinkler til begrepet bruk av Lang (2003) og debatt i Byggeskunst. For å kunne gi innblikk i begrepet har jeg valgt å gi et kort historisk grunnlag for begrepet slik vi kjenner det i dag. Deretter vil jeg ta for meg utvalgte synspunkter og innfallsvinkler til estetikkbegrepet for å kunne bruke begrepet senere i analysen.

Estetikk handler i stor grad om opplevelse og stammer fra det greske ordet *Aisthesis* som sier noe om det sanselige, og estetikken har med utgangspunkt i dette blitt ”læren om det sanselige” og sanseerfaringer. Baumgart innlemmet på slutten av 1700-tallet estetikk i den filosofiske disiplin. Grunnlaget for det man kaller den moderne estetikken, ble noe senere på 1700-tallet etablert gjennom Kants ”Kritikk av dømmekraften” fra 1790, Hos Kant ble estetikk sett på som subjektivt. Dette vil si at det er den enkelte sin opplevelse av estetikk som får betydning for begrepet. Når det gjelder vurdering av smak innen estetikk mente Kant at estetikk bare kunne bedømmes hvis man subjektivt fikk andre til å følge og oppleve det samme som en selv for å forstå den estetiske opplevelsen. Senere har estetikk blitt en del av kunstfilosofi. Det er først og fremst Hegel som har representert denne retningen hvor kunst ikke blir oppfattet som sansing, men kunst som forståelse gjennom ideen om sansing (Lending).

I følge Lang (2003) finnes det to ulike innfallsvinkler i arbeidet med å studere estetikk. Den første er å studere estetikk som en prosess av oppfatninger, kognitiv (ikke-emosjonelle) og holdningsformasjon. Den andre innfallsvinkelen innebærer å studere estetikk som estetisk filosofi og den kreative prosessen bak estetikk (Jon Lang 2003).

Estetikk som prosess kjennetegnes ved at den tar karakter av det psykologiske, og man studerer det på grunnlag av å gå fra observasjon til generalisering. Positivistiske teorier med sitt syn på kunnskap som et speilbilde på hva som skjer i verden er mest fremtredende innenfor dette synet. Dette synet står i motsetning til et

poststrukturalistisk syn som mener det ikke finnes objektiv kunnskap, men at hvordan man tolker kunnskap vil variere fra kultur til kultur (Peet 1998).

Estetikk som estetisk filosofi karakteriseres som opptatt av metafysikk, altså det bakenforliggende, og aspekter av det psykoanalytiske. Teoretisk faller denne innfallsvinkelen innenfor den normative teori og ser på designere blir sett på som artister/kunstnere (2003).

Et kjennetegn i vestlige samfunn siden renessansen har vært at man har vært opptatt av å skille mellom det som er kunst og det som ikke er kunst. På lik linje har det i vestlige samfunn vært fokus på skille mellom arkitektur og bygninger (Jon Lang 2003).

3.1 Fire tilnærminger til estetisk teori

Lang (2003) skisserer ved bruk at Peppers fire ulike forsøk på modeller som kan være nyttige i tilnærming til estetisk teori.. De fire er ”The Machanistic”, ”The Contextualist”, ”The organismicist” og ”The Formist”.

”The Machanistic” er basert på Santayanas teori som ser på estetikk som noe vakkert. Santayana skrev sine tekster på slutten av det 1800- tallet, men i dag mener Lang (2003) at det er spesielt hans skille mellom hoveddimensjoner for opplevelse av omgivelsene som gjør han aktuell. De tre er følelse verdi, formal verdi og symbolsk verdi. Følelse eller sensory verdi er hvordan vi opplever miljøet rundt oss ved lukter, smaker og lyder. Disse verdier er ikke viktige i hvordan omgivelsene oppleves rent estetisk. Formal verdier er hvordan mennesker opplever en tilfredsstillende av omgivelsene gjennom strukturen. Det er her snakk om den visuelle strukturen av omgivelsene. Dette er igjen med på å skape selvkonsensus om design (Lang 2003).

Den tredje dimensjonen av estetisk opplevelse finnes gjennom symbolske verdier. Dette er det imaget som skapes gjennom følelses verdier. De symbolske verdiene kan også deles inn i tre ulike typer for symbolsk opplevelse av miljøet. Estetikk i seg selv. Omgivelsene er vakre fordi den som observerer forbinder det med noe

vakkert. Det andre er det praktiske ved den symbolske verdien. Omgivelsene må ikke bare se ut som det virker slik formålet var ment, men det må virke. Tilslutt er opplevelsen av det negative ved estetikken. Mennesker finner det tilfredsstillende i å bli sjokkert (Lang 2003).

Ulike aspekter ved "The Machanistic" tilnærmingen varierer utifra hvilke forfatter som bruker dem. Et eksempel på dette er estetikken ved det bygdemiljø som Prat (i Lang 2003) er opptatt av, og han velger å bare fokusere på de formale og symbolske aspektene ved tilnærmingen. En annen tilnærming til estetisk teori er "The Contextualist" som er representert ved Dewey. Innenfor denne tilnærmingen er man opptatt av å nå den høyeste mulig formale verdien og gjennom strukturen, sensory material, vil formen få sin mening. Tilnærmingen Dewey representerer velger å skille den estetiske opplevelsen fra hverdagsopplevelsen. Den tredje tilnærmingen er "The organismicist" hvor man er opptatt av å ha en strukturell tilnærming til analyse av omgivelsene. Til slutt finner man "The Formist" som representeres blant annet av teoretiker som Arnheim hvor fokus er å tolke uttrykksfulle verdier ved den estetiske opplevelse. Modern Movement mente om ekspresjonistene av de var "raison d'etre" for kunst (Lang 2003).

De fire tilnærmingene til Peppers er med på å gjøre estetikken mer håndterbar ved at man være seg selv bevisst sin egen tilnærming. "The Machanistic" og "The Contextualist" er begge opptatt av de formale verdier, men skilles ved at "The Contextualist" er mer opptatt av struktur og skiller estetikk opplevelsen fra hverdagsopplevelser. Santayanas syn på estetikk, representert i Peppers teori, ved "The Machanistic" har nok også blitt mer aktuell i dag hvor den symbolske tilnærmingen står sterkere.

3.1.1 Spekulativ estetikk og empirisk estetikk

Spekulativ estetikk kjennetegnes ved at den er basert på enkelt individets holdninger for hva som er vakkert eller ikke. Denne type estetikk er også basert på en marxistisk politisk tilnærming, som innebærer at man ser på estetikk som et produkt og at det representerer klassekamp. Rent psykoanalytisk er dette en

innfallsvinkel som sier lite om hvordan mennesker opplever sitt eget miljø (Lang 2003).

Det er blitt gjort ulike forsøk på å si noe om hvordan omgivelsens forhold seg til kunst. Fra et hermenautisk synspunkt vil omgivelsene blir lest som en tekst, mens det fra et fenomenologisk synspunkt vil det være fokus på forholdet mellom mennesker og omgivelsene. En annen retning som sier noe om dette forholdet er rent politisk. Innenfor en politisk forklaringsmodell, og da spesielt marxismen, er man opptatt av at kunst og det estetiske er et uttrykk og produkt av klassekamp. Lang (2003) påpeker at alle disse tilnærmingene til estetikk sier noe om kunst og omgivelsene, men ingen av dem sier noe om hvordan mennesker opplever omgivelsene. Dette er et viktig skille som jeg mener at man skal ha med seg i analysen av hvordan man definerer og omtaler estetikk i det konkrete arbeidet. Er fokus på menneskets opplevelse eller på forholdet mellom uttrykket og omgivelsene?

I motsetning til spekulativ estetikk, som er opptatt av individets holdninger, gjør den empiriske estetikk et forsøk på å omfavne individets holdninger og tilnærming til omgivelsene. Den er erfaringsbasert. Ifølge Lang (2003) finnes det fire viktige teoretiske tilnærminger til empirisk estetikk. Disse fire er den informasjonsteoretiske tilnærming, den semantiske tilnærming, den semiotiske tilnærming og den psykobiologiske tilnærming.

3.1.2 Ulike tilnærming til estetikk

Den informasjonsteoretiske tilnærming ser på omgivelsene som et sett av beskjeder (signaler som virker som stimuli.) Empirisk teori som form. Teoretiker som blant annet Moles og Abraham betrakter omgivelsene (landskapet) som å være sammensatte elementer som hver for seg har en betydning eller uttrykk/signaler. ”That bigger the orderliness of the message that more intelligible and pleasant it is” (Lang 2003).

De ordinære proposisjonene av den informasjonsteoretiske tilnærmingen kan sees i sammenheng med Santayas rammeverk. De følelsesmessige verdiene, sensory, utfyller en av komponentene ved den estetiske opplevelse ved at individer mottar signaler fra omgivelsene gjennom visuelle, orale og andre sensory systemer. De formale verdiene kommer til uttrykk gjennom strukturen av meldingen. ”The structure of the built environment is said to vary principally in complexity” (Lang, 2003)

Den semantiske tilnærming fokuserer på meningen av de ulike elementene i omgivelsene og ikke mønstre av system og struktur. Meningen av estetikken kommer til synet gjennom en lært assosiasjon mellom objektivitet og idé. Tilnærmingen er påvirket av lingvistikken, altså læring gjennom språket.

Semantisk metode (en teknikk utviklet av Osgood, Suci og Tannenbaum) for å finne mening i arkitektur (Hershberg i Broadbent et al) det settes opp kriterier hvor respondenten blir bedt om å fylle inn i en syv stegsscale hvordan vedkomne føler om Hershberg (1980) konkluderer med at profesjonelle arkitekter ikke skiller seg ut i hvordan de oppfatter betydningen av materiell i arkitektur. Hvordan respondentene oppfattet materiellet i arkitektur sammen med personlighet og tidligere opplevelse enn om en var profesjonell utdanning eller ikke innenfor arkitektur. Så når det kom til ulike aksepterte ved bygninger skilte det mellom hvordan profesjonelle og ikke-profesjonelle opplevelse av bygget. Gjennom en semantisk metode.

Arkitekter har tre ulike tilnærminger til hvordan de kan kommunisere bedre med lekmann. Omstille utdannelsen slik at de fortsetter å ha den samme opplevelse av arkitektur som de hadde før utdannelsen. Den andre tilnærmingen handler om å lære arkitekter hvordan lekmenn tenker om form, rom og arkitektur slik at man gjennom manipulasjon kommunisere like bra med profesjonelle som med ikke-profesjonelle. Eller ha en tilnærming hvor man fokuserer på å utdanne lekmenn til å se og oppleve arkitektur slik som arkitekter gjør det (Hershberg 1980).

En semiotisk tilnærming til estetikk handler om å avdekke meningsinnhold kan enten tolkes som en utvidelse eller motsetning til den semantiske tilnærming. Ved

en utvidelse av den semantiske tilnærming handler det om troen på læring og overføring av mening. Den semiotiske tilnærmingen er basert på Sussures sitt syn på estetikk som et kulturelt system av naturlige og bygde omgivelser. Semantisk og semiotisk tilnærming til estetikk har hatt stor innflytelse på nyere tanker rundt arkitektur, og gir grunnlaget for mye av den postmoderne ideologien innen arkitektur (Peet 1998)

.

3.2 Norsk estetikk diskurs

Det har i bladet Byggekunst⁴ blitt ført en debatt om hva er estetikk og ulike syn på estetikk. Denne debatten har jeg brukt for å få en forståelse de ulike retningene innenfor estetikk, og hvordan estetikk i Norge i dag er aktuelt som en del av vårt bygde miljø.

3.2.1 ”Estetikkens problem”

Debatten i Byggekunst rundt estetikk-bergepet starter med Mari Hvattum (2004) sin artikkel ”Estetikkens problem”, hvor Marit Hvattum vil avklare begrepet estetikk og se nærmere på ulike syn på estetikk. Med dette vil hun ”...åpne for en diskusjon om arkitekturs mål og miler.”

Baumgarten anses for å være den moderne estetikkens far, og argumenterte for at estetikk måtte være ansett som en ”selvstendig vitenskap med sanseerfaringer”, men at den var underlegen fornuften. Dette er et brudd med tidligere tradisjoner hvor man mente at estetikk var en ren representasjon av sannheten (Hvattum 2004).

Kants sitt syn på estetikk til å handle om smak, og Hegels kunst-filosofi perspektiv som tar til ordet for å definere estetikk ved formale kriterier, og at innenfor estetikken forstås arkitektur som en bildevisuell effekt. Dette vil si at estetikk ikke er mer enn den visuelle effekten av det uttrykket arkitekturen gir (Hvattum 2004).

Videre mener Hvattum (2004) at ved å se arkitektur som et estetisk fenomen vil man komme i fare for å ignorere arkitekturs etiske dimensjon. Dette vil igjen

⁴ Utgitt av Norske Arkitekters Landsforbund. Byttet navn til Arkitektur N april 2007.

føre til at kompleksiteten som finnes i en bygning og i byen vil bli glemt. I offentlig debatter brukes begrepet uklart og etterlyser på bakgrunn av dette større fokus på hva arkitekturen gjør, mer enn hvordan den ser ut. Hvattum (2004) definerer estetikk begrepet på samme måte som Kant, estetisk kontemplasjon: tapetets abstrakte mønstre.

Bø-Rygg (2004) svarer i Byggekunst på artikkelen til Hvattum (2004), og mener hun bruker et utdatert estetikk begrep, og at det trengs en utvidelse av det begrepet Hvattum bruker. Hvattums syn på estetikk gjennom ”å gjøre fortolkninger av våre liv, i form og rom, til en oppgave hinsides estetikken” mener Bø-Rygg vil være en katastrofe, fordi estetikken nettopp handler om å ta ansvar for form - og romfordelingen. Den estetiske samvittighet.

Bø-Rygg (2004) utvidelse av estetikk handler for det første om en gjenopplivning av den kroppslige forståelsen for estetikk. En dybde-estetikk. Den andre utvidelsen dreier seg i retning av en åpning mot naturen.

3.2.2 ”Estetikk for Gud og hvermann,…”

Olav Ødegården utfordrer Hvattum og Bø-Rygg sine artikler i Byggekunst med ”Estetikk for Gud og hvermann, eller for miljøet?”. Ødegården gir Bø-Rygg rett i at man må utvide begrepet mer enn hva Hvattum opererer med, men poengtere faren ved å utvide begrepet til å inkludere alt. Ved å la begrepet inkludere alt vil begrepet bli fattigere.

Når det gjelder Hvattum og Bø-Rygg sine ulike syn på etikk i estetikk hvor Hvattum bruker ordbokdefinisjoner, mens Bø-Rygg mener at estetikk inkluderer etikk, og at dermed ”estetikken er etikkens mor.” Ødegården sier langt på vei at Bø-Rygg mangler poengteringen om at det ikke bare er snakk om det visuelle. Dette kan for folk uten fagbakgrunnen forstås som om det er snakk om forskjellen på pent og stygt når det i realiteten er snakk om alle kvalitetene ved livet.

I sin artikkel etterlyser Ødegården argumentasjon i Bø-Rygg sin redegjørelse og stiller seg spørsmålet hvorfor Bø-Rygg mener at det ”... vil være en dødssynd å tale om estetikken arkitekturens ansvar hinsides estetikken.”

Ødegården selv mener i debatten om estetikk må det skilles mellom begrepet offentlig og faglig. Offentlig mener Ødegården at begrepet blir brukt noe naiv og diffust, og at det derfor er blir fagfolket sin oppgave å opplyse om hva som blir borte på den offentlige arena. Akkurat når det gjelder dette skille i begrepsbruken påpeker Ødegården at når Hvattum påpeker at begrepet har begrensning er med på å skape større bevissthet.

Selv kommer ikke Ødegården selv med en klar definisjon på estetikk, men bruke Hvattum og Bø-Rygg sine forståelser av begrep til å vise til at de kan møtes i sine alternative begrepet. Videre stiller Ødegården spørsmålene om estetikkdebatten bør knyttes til spesifikke prosjekter slik at den faglige relevansen blir større. Dette mener han kan være en miljøutfordring. Miljøutfordringen som ligger i estetikk begrepet er en svakhet ved at man ikke begrenser begrep. Debatten ville blitt mer givende hvis man knytter den opp til reelle problemstillinger og utfordringer slik at man gjennom eksempler kan skape en debatt, noe som igjen vil skape større faglig relevans (Ødegården XXXX)

Ib Omland (2004) følger opp diskusjonen rundt estetikk begrepet i Byggekunst og påpeker at diskursen om estetikk handler mye om makt. Med dette mener han at når det gjelder fysiske objekter vet ingeniører og arkitekter å tilegnes seg makt og kontroll gjennom at de vet hvordan den skal vurderes, men påpeker at denne makten deles med andre som for eksempel sosiologer og kunsthistorikere. Når det kommer til estetikk derimot mener Omland at "...lekmann er like suveren som noen annen" eller gud og hvermann.

Omland (2004) tillegger arkitektur en semantisk dimensjon når arkitektur tolkes som noe det ikke *er*, men *betyr*. Den semantiske dimensjonen er derfor bare tilgjengelig for dem som kan eller tror de kan tolke betydningen av arkitektur.

3.2.3 Estetikk og det sosial.

Jon Pløger argumenterer i sin artikkel ”Estetikk og det sosiale” i Byggekunst (2003) at estetikk er sosialt banalt. Banaliteten ligger i de sosiale erfaringene vi som mennesker opplever og sanser. Estetikken handler om verdier, moral og smak. Disse erfaringene er alle sosialt konstruert. Det er nettopp det at estetikk er sosialt konstruert som Pløger mener ligger til grunn for vår sansing av by rom. Pløger definerer på bakgrunn av dette estetikk som ”sansete erfaringer basert på kroppslige opplevelser”

Arkitekter tenker på arkitektur som noe som er grunnleggende for eksistensen, altså de har ifølge Pløger (2003) et ontologisk syn, og ser ikke på arkitektur som sosialt bestemt.

”Estetisk mening må forstås som et produkt av den menneskelige værensmodaliteten, som handler om den mening skapende tilgang til det sosio-romlige felt.” (Pløger 2003)

Betydningen av estetikk konstrueres av det vi sanser og opplever rundt oss. Alle kan si noe om hva de synes er god estetikk. Trenger ikke være fagmann for dette. Det er hvordan mennesker opplever og bruker arkitekturen som sier oss noen om hva som er estetikk. Den menneskelige opplevelsen er her sosial konstruert (Pløger 2003).

4. Metode

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for metoden jeg valgte for å svare på problemstillingene. Metoden jeg har brukt er kvalitativ metode. Innenfor kvalitativ metode og case studie har jeg bruk teknikker som kvalitative forsikringsintervju og dokumentanalyse. I kapitlet vil jeg også komme inn på noen av de metodiske utfordringene i arbeidet med oppgaven.

4.1 Kvalitativ metode og case

Jeg har i denne oppgaven valgt å bruke kvalitativ metode, og ved hjelp at casestudie vil jeg tilnærme meg problemstillingene mine. Når det gjelder tilnærmingen til caset er den diskursiv tilnærming på grunnlag av at diskurstilnærming kan integreres i casestudiet som metode fordi den romlig-historiske konteksten fenomenet er en del av har stor betydning for meningsdannelse (Alveson & Skjøberg 1994).

Diskursen vil også kunne avdekkes gjennom hvordan tekstene forholder seg til hverandre for å skape en virkelighetsforståelse. Viktige spørsmål knyttet til diskursanalyse er om den materielle verden kan nåes gjennom språket eller kan man skille den materielle virkeligheten og språket fra hverandre. Dette kan jeg se i sammenheng med min oppgave fordi teksten jeg skal studere vil være grunnlaget for hvordan den materielle verden blir formet. Generelt kan man si at diskurs er en bestemt måte å uttrykke seg om virkeligheten og deler av virkeligheten på (Jørgensen og Phillis 1999).

Begrepet "casestudies" brukes av Yin (1984) og defineres som en empirisk undersøkelse som fokuserer på eksisterende fenomener i en gitt kontekst. Betegnelsen case kan best beskrives som en enhet. Casestudiet omhandler en empirisk avgrenset enhet som igjen vil utgjør caset eller enheten (Ragin 1994 i Thagaard). Innenfor den empiriske avgrensningen vil forskeren gjennom undersøkelser avdekke mye informasjon om få enhetene eller caset som studeres. (Thagaard 2003).

Case kan omfatte store enheter som organisasjon eller bedrift, men også enkelt personer. Casestudiet avdekker informasjon om en eller flere enheter gjennom ulike

teknikker og metoder (Thagaard 2003). Eksempler på teknikker som benyttes gjennom et casestudie er observasjon, dokumentanalyse og intervju. Metodene som blir valgt i casestudiet vil gi forskeren mye informasjon om caset eller enheter.

I følge Thagaard (2003) er det en viktig målsetning med forståelse av casestudie at studiet har en viss overførbarhet. Metoden har derfor et mer generelt siktemål enn beskrivende undersøkelser, men det er viktig å poengtere at et casestudie ikke handlet om å generalisere kunnskap.

Jeg har valgt å bruke intervju og dokumentanalyse for å innhente informasjon om caset. I denne oppgaven er konteksten i studiet en kommune i Norge. Fenomenet i oppgaven som estetikk i plan og byggesaker studeres i oppgaven i sin naturlige kontekst som er en kommune. Årsaken til dette er at det er kommunes oppgave å fokusere på estetikk ved utbygging.

Caset i oppgaven min er Fornebuutbyggingen, men caset består av flere enheter som Bærum kommune og eksterne aktører som utbyggere og konsulenter. Typiske trekk ved caset mitt som kan finnes igjen i lignede case er kommunens rolle i en utbyggingsprosess og fokus fra statlig på estetikk i kommunene. Jeg vil gjennom mitt casestudie belyse hvordan en kommune i Norge arbeider med spørsmålet om bakgrunnen for de estetiske retningslinjene som blir lagt før man startet utbygging av bolig og næringsområder.

4.1.1 Kvalitativt forskningsintervju

Bokstaveligalt handler det kvalitative forskningsintervjuet om utveksling av synspunkter mellom to personer, interaksjon, som er opptatt av det samme temaet, og gjennom bruk av denne metode oppstår det et produksjonssted for kunnskap. Gjennom denne formen for interaksjon mellom forsker og informant vil forskeren kunne sitte igjen med beskrivelse av informantens livsverden og tolke meningen med beskrivelsene. Det er dette som er formålet med et kvalitativt forskningsintervju, og den menneskelige interaksjonen i intervju situasjonen produserer vitenskapelig kunnskap (Kvaale 2001).

Før gjennomføring av forskningsintervju foretas en utvelgelse av informanter. Informanter må kunne gi forskeren informasjon om temaet som det skal forskes på. Snøballmetoden er en ofte brukt metode hvor den første informanten kan være en døråpner for forskeren til å komme i kontakt med andre informanten, som igjen vet om andre. Intervju med informantene kan enten være i grupper eller individuelle. De individuelle intervjuene skal gi forskeren mening, fakta og avdekke holdninger. Eller de kan fortelle livshistorier eller fortellinger (Kvaale 2001) Gruppeintervju blir ofte omtalt som fokusgrupper, og er ikke noe som vil bli berørt i denne oppgaven

Under selve intervjuet er det viktig at interaksjonen mellom forsker og informant er god slik at forskeren kan få mest mulig ut intervju som metode gjennom ulike teknikker.

”Det kvalitative intervjuet fortrinn er dets åpenhet. Det finnes ingen standardmetoder eller regler for en intervjuundersøkelse basert på ustandariserte, kvalitative intervjuer.”

(Kvaale 2001)

Det er også viktig for forskere å være klare over de etiske forpliktelsens som følger med valg av et kvalitativt forskningsintervju i en studie. Kvaale (2001) trekker frem tre ulike etiske regler for forskning på mennesker. Disse tre reglene er alle viktig i behandling av informanter i en intervjusituasjon i samfunnsvitenskapelig forskning. Den første reglen omfatter informert samtykke. Informert samtykke handler om at informanten er inneforstått med at deltagelse er på frivillig basis og muligheten til å trekke seg når det måtte passe. Den andre reglen handler om konfidensialitet, og forsikrer informanten at informasjonen forskeren mottar behandles slik at ingen andre skal ha tilgang og at forskeren ikke videreformidler opplysninger utenfor de prinsippene som er blitt lagt i intervjuet. Dette kan dreie seg om tillitt til anonymitet for informanten og at opplysningen ikke skal kunne tilbakeføres til informanten. Den tredje og siste etiske regelen handler om konsekvensene intervjuet vil ha for informanten. Forskeren må gjøre en vurdering på hvordan en deltakelse kan skade informanten eller om det eventuelt vil medføre noen fordeler for informanten. I denne sammenheng er det også viktig å merke seg at man skal beskytte informanten mot seg selv.

En av metodene i et casestudiet som jeg har valgt i mitt studiet er intervju. Gjennom bruk av intervju vil jeg avdekke informasjon om caset som jeg ikke ville fått gjennom ved bare tekstkilder, men før jeg går inn på dette skal jeg helt kort se på dokumentanalyse.

4.2 Dokumentanalyse

Jeg har i denne oppgaven valgt å gjøre en dokumentanalyse for å besvare problemstillingene mine, og jeg vil her ser kort på hva det innebærer. I en dokumentanalyse må vi stille oss spørsmålet om hva kilden sier og deretter tolke kilden innen tre kategorier: det første innbærer den språklige klarhet, altså hvordan forstår, vi teksten. Kan det være elementer i teksten som kan oppfattes som uklare. Dette fører oss over i neste andre kategori nemlig ”Hva sier en tekst ”egentlig”?” noe som kan oppnås ved spontan lesning. ”Tekst er en handling med en i vilje i retningen av å påvirke leseren” (Kjeldstadli 1997)

Det skapes en ny virkelighet gjennom språket, og man kan lete etter nøkkelord som vil være spesielt meningsbærende uttrykk. Det er også viktig å lete etter hyppigheten av ord.

John Fines (i Kjeldstadli 1997) har satt opp åtte råd som han mener må taes i betraktning når man driver med dokumentanalyse. Det første er å beskrive dokumentet gjennom å stille spørsmålene Hvem, hva, hvorfor, hvordan og når. Deretter å dele opp informasjonen i dokumentet og deretter sortere den opp under overskrifter. Tredje rådet dreier seg om uvitenhet. Det er ingen skam å være uviten, så lenge man innrømmer det i teksten. Det fjerde rådet er å lese dokumentet på nytt og stille seg spørsmålet om det er et produkt av sin tid? Altså, hva kan man finne som gjenkjenner eller sier noe om tiden vi lever i. Hvordan har så dokumentet sin troverdighet. Kan man finne bevis for troverdighet i teksten. Det sjette rådet er å se nærmere på hvilke spørsmål man som forsker stiller seg ved å lese dokumentet. Finnes det noe uklart og er det noe som man finner uventet. I en analyse er det også viktig at man ser på hvilken betydning dokumentet har. Tilslutt i analyse rådes man til å se nærmere på hvordan man vil bruke å presentere innholdet i dokumentet.

4.3 Informanter og selve intervjusituasjonen

I kvalitative studier er det viktig at de ulike fortellingene gir meningsmetting. For å samle inn den kvalitative dataen som jeg mener er hensiktsmessig for å kunne svare på problemstillingene har jeg valgt kvalitative teknikker som intervju av informanter og dokumentanalyse. Utvalget har vært bevisst i den forstand at jeg har valgt informanter ut i fra hvilken rolle dem har hatt i prosjekter med estetiske retningslinjer for Fornebu. Jeg startet med en informant i Bærum kommune som jeg hadde fått anbefalt gjennom kjente. Dette var et menneske med en sentral rolle i organisasjonen som kunne gi meg mange tips om hvem jeg burde snakke med og hvordan arbeidet rundt temaet jeg hadde valgt var organisert. Jeg vil si at denne informanten er å regne som en døråpner. Videre fortsatte jeg intervju av ansatte i Bærum kommune sin Fornebu organisasjon før jeg kontaktet utbyggere og personer som hadde vært konsulenter for Bærum kommune i utarbeidelsen av Retningslinjen. Det var viktig i valg av informanter at de hadde noe å fortelle.

I forhold til problemstillingene for oppgaven var det relativt opplagt hvordan jeg skulle gjøre et bevisst utvalg av informanter. Personer som hadde arbeidet med Retningslinjen og i Fornebu organisasjonen i Bærum kommune. Jeg valgte å starte med intervjuer i Bærum kommune, og deretter ved hjelp av snøball metoden finne fram til andre informanter som er relevante for problemstillingen. Første informanten i Bærum kommune gav meg tips om personer det kunne være interessant å snakke med i oppgaven av konsulenter og representanter for utbyggerne. Videre i intervjuprosessen fikk jeg også tips om andre informanter igjen. Jeg var bevisst på å ikke bare velge informanter som jeg fikk anbefalt gjennom utvalget i Bærum kommune da jeg var redd for at utvalget kunne bli for farget av Bærum kommune sitt forhold til de ulike informantene.

Jeg valgte å ta første kontakt med informanten over telefon. Da avtalte vi tid og jeg sendte dem informasjonsskriv om oppgaven på mail. Informasjonsskrivet forklarte kort hva jeg prosjektet mitt handlet om, at opplysningen i oppgaven ville bli behandlet med konfidensialitet og at prosjektet er meldt inn til NSD. Når jeg startet intervjuet fortalte jeg kort om prosjektet og spurte om dem hadde lest informasjonsskrivet. Jeg brukte den mulige tilbakemeldingen på dette som

informantens samtykke på at de var inneforstått med prosjektets mål og muligheten for å trekke seg når de enn måtte ønske. Jeg opplevde også at en aktuell informant ikke stilte til avtalt tid, og intervjuet ble ikke noe av.

Rent metodisk fant jeg det ofte lettere å omtale intervjuet som en samtale i kontakt med informantene. Dette vurderte jeg litt etter hvordan informantene forholdt seg til det å stille opp til intervju. Det var ikke alle jeg kontaktet som var like positive til å snakke om temaet. Årsaken til denne bevisste ordbruken var at jeg oppdaget at noen informanter var mer åpne og avslappet ved bruk av ordet samtale enn intervju. Et intervju kan virke veldig formelt og endelig, og i oppgaven var jeg ute etter å få mest mulig informasjon om hvordan informanten oppfattet, tenkte på estetikk og om de hadde et bevisst forhold til hvordan man skal forholde seg til estetikk. Et annet verktøy jeg brukte for å få informantene til å være åpne og komme i tale var å gjøre alle informantene anonyme. Informantene ble informert om dette når jeg kontaktet dem. Dette valget henger også sammen med at mange av informantene arbeider i offentlig sektor. I kraft av at de arbeider i offentlig sektor mener jeg informantene står mindre fritt enn hvis de hadde blitt intervjuet som privatpersoner. De representerer en offentlig etat og står ikke like fritt til å komme med personlige meninger. Bruk av anonymitet vurderer jeg som en teknikk for å få den informasjonen jeg er ute etter i oppgaven.

Jeg har i oppgaven brukt ni informanter for å besvare problemstillingene, og som jeg var inne på i innledningen representerer de ulike aktører i arbeidet med Retningslinjene. Intervjuene ble gjennomført med representanter fra Bærum kommune, konsulenter brukt av Bærum kommune og representanter for utbygger. For å anonymisere dem i oppgaven har jeg valgt å bruke fiktive navn når jeg omtaler dem, men det kommer frem hvem de representerer. Navnene jeg har gitt informanten er helt tilfeldig valgt, og er derfor satt i anførselstegn. Informanten jeg har brukt er konsulent "Frode" og "Fredrik", Representant fra kommunen "Knut", "Ola", "Stein", "Bjørn" "Kari" og representant fra utbygger "Siri" og "Kåre". Kjønnfordelingen av de fiktive navnene representere også kjønnfordelingen blant informantene.

4.3.1 Utvalget

Som de fiktive navnene viser er de fleste informantene i oppgaven menn. I arbeidet med utvalget fant jeg fort ut at innenfor temaet er det en stor andel av aktørene menn om som arbeider. Dette gjorde at det de fleste i utvalget mitt er menn. Jeg har derfor en skjev kjønnsfordeling blant informantene.

Et annet viktig faktor som har vært med på å påvirke analysen er det at bakgrunnen til informantene er ganske ulik min egen. Jeg har intervjuet dem som student i samfunnsgeografi, mens deres bakgrunn har vært konsentrert innenfor arkitektfaget. Dette førte med seg en del utfordringer i samtale om begreper og hvilken innfallsvinkel man har til dem. Når det gjelder tolkningen av data vil dette også være en faktor som vil være med på å påvirke analysedelen.

Konsulentene blant utvalget mitt hadde heller ikke sett Retningslinjen før, og dette førte til en del metodisk utfordrende i forhold til problemstillingene er knyttet opp mot dokumentet. Jeg fikk derfor andre svar enn hva jeg hadde forventet.

4.3.3 Intervjuet

Intervjuene ble gjennomførte på arbeidsplassen til de utvalgte informantene. I noen tilfeller gjorde dette at anonymiteten til informantene ble noe svekket da andre på arbeidsplassen viste hvem jeg hadde snakket med. Under noen intervjuer kom det også frem at anonymiteten allerede var svekket på grunn av at man snakket om det på arbeidsplassen. Dette kunne vært unngått hvis jeg hadde foreslått et annet møte sted, men jeg lot informantene velge hvor vi skulle møtes.

I intervjuene brukte jeg båndopptaker etter samtykke fra informantene for å kunne gjengi informasjonen mest mulig korrekt og intervjuguide som mal for intervjuet. Jeg laget en intervjuguide med utgangspunkt i problemstillingene og Retningslinjen som jeg brukte på alle aktørene som utgangspunkt. Intervjuguiden måtte korrigeres etter hvem jeg snakker med ettersom informantene mine hadde ulik tilknytning til Retningslinjen. I Intervjuguiden hadde jeg totalt 23 spørsmål, men ettersom jeg brukte kvalitativ metode ble intervjuguiden mer brukt en mal for temaene og

intervjuene ble halvstrukturerte (Kvaale 2001). Intervjuguiden hjalp meg å fokusere på de temaene jeg ville undersøke. Jeg opplevde underveis at det ikke var alltid helt naturlig å følge intervjuguiden slavisk, men jeg valgte ut noen spørsmål som gikk igjen slik at det skulle bli lettere å sammenligne svarene under analysen.

Jeg opplevde også at jeg ikke fikk brukt båndopptaker ved intervju av to informanter. Dette gjelder informantene ”Kari” og ”Kåre”. Årsaken til dette var at en av informantene mente dette ville være med på å svekke anonymiteten og i det andre tilfellet var det mest praktisk å ikke bruke det da intervjuet ble gjennomført under en omvisning på IT Fornebu. Ønske om anonymitet fra informant respekterte jeg, men i begge tilfellene vil bruk av notater være med på å svekke gjengivelsen i analysen.

I noen intervjuer var det lettere å få til en god samtale gjennom bruk av kart og illustrasjonen over Fornebu aktivt. Dette for å konkretisere. Jeg følte jeg fikk mye ut av det fordi det gjorde informantene mer aktive i samtalen. Med aktiv i samtalen mener jeg å følge opp tanker som kommer fra informanten og at illustrasjonene var viktig for reaksjon. Et annet viktig virkemiddel for å oppnå dette mener jeg også fikk ved å være mer aktiv i samtalen. Under de første intervjuene var jeg opptatt av at informantene selv skulle komme med mest mulig synspunkt uten at jeg dro en del av det. (metode teori) Men i arbeidet med teamet for oppgaven fant jeg det lettere å delta aktivt i samtalen.

4.4 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet og validitet er begreper fra den kvantitative forskningen, men kan også være beskrivende for kvalitativ forskning. Begrepene har til felles at de handler om en vitenskapelig kvalitetssikring av undersøkelsen.

Hvordan jeg har gått frem i innsamling av data, slik jeg har beskrevet i dette kapittelet, har mye å si for hvilken troverdighet leseren får til dataen. Beskrivelsen av erfaringene og metodene vil være med på å skape tillitt til oppgaven. Reliabilitet

handler i stor grad om troverdighet i forskning. Ifølge Thagaard (1998) handler troverdighet i forskning om gjennomføringen er foretatt på en tillitsvekkende måte. Dette mener jeg har vært bevisst på ved at jeg har vært åpen for informantene om prosjektet, og fulgt etiske retningslinjer i innsamlingen av data, og vist hvordan jeg har gått frem for å samle inndata til oppgaven. I tillegg til innsamling av data gjennom intervjuer har jeg også foretatt en dokumentanalyse av Retningslinjen. I denne sammenheng vil reliabilitet være hvordan jeg har tolket dokumentet, og det er det som vil være gjenspeilt i oppgaven.

Validiteten er viktig å finne samsvaret med funnene gjennom de teknikkene jeg bruker og oppgavens hensikt. Det hadde foreksempelt vært like hensiktsmessig og valgt informanter som ikke hadde kjennskap til temaet i oppgaven. Det at informantene kjenner til temaet, og har en relevans for oppgaven vil gjøre at overføringen av dataen blir mer korrekt. Alle informantene jeg har valgt har altså god kjennskap til temaet for oppgaven, og i kraft av dette vil overføringen av deres kunnskap til min oppgave være valid. Det at informantene mine representerer offentlig sektor kan som jeg var inne på tidligere i kapittelet være med på å svekke validiteten fordi de kan være nødt til å begrense sine egen tolkninger i kraft av at de arbeider i det offentlig. Validitet handler om bekreftbarhet, og ved å vurdere bekreftbarheten både av forskerens egne tolkninger og at den forståelsen som prosjektet resulterer i kan støtte seg på annen forskning (Thagaard 1998). Validitet handler også om overføring av data i en forskningsprosess, og berører alle de syv stadiene i et kvalitativt forskningsintervju (Kvale 2001).

5. Estetiske føringer i Retningslinjen

Formålet med denne oppgaven er å undersøke nærmere hvordan man før utbyggingen av Fornebu har laget føringer for estetisk utforming for området. Jeg vil se dette i sammenheng med Retningslinjen for svare på problemstillingene.

Retningslinjen gir estetiske føringer for hvordan Bærum kommune ser for seg utbyggingen av Fornebu med tanke på estetikk, og i denne delen av analysen har jeg valgt ut ulike elementer fra Retningslinjene som gjør meg i stand til å kunne svar på problemstillingen ”Hvilke estetiske føringer kommer til uttrykk i Retningslinjene?”

En retningslinje er en plan, i dette tilfellet en estetisk plan for utbyggingen av Fornebu. I en retningslinje har forfatteren lagt ned prinsipper for å belyse målsetningen med planen, innhold og gjennomføring. Forfatterne av retningslinjer har altså stor påvirkningskraft på målgruppen som skal gjennomføre planen. I arbeidet med retningslinjer som planverktøy er det også viktig å se etter hva man ikke finner i den bestemte retningslinje. Hva forfatterne utelater mener jeg også er retningsgivende, og med på å styre planen og prinsippene for en retningslinje.

Det er laget designpolitikk for Fornebu ved at Bærum kommune har gjort en analyse av stedet, laget designprinsipper for Fornebu og skapt egenart ved bruk av designkoder og uttrykt dette ved bruk av retningslinje. Dette er elementer Lynch (1976) mener må til for å kunne skape et image for et sted.

5.1 Definisjon av estetikk i Retningslinjen

Definisjonen av estetikk i Retningslinjen er hentet fra Miljøverndepartementet og Kommunal – og arbeidsdepartementets veileder fra 1997. Ettersom definisjonen inneholder en del om selve estetikkbegrepet og en del om hvordan det skal dannes god estetikk finner jeg det hensiktsmessig foreta denne delingen i analysen, første del av definisjonen er:

”Begrepet estetikk gjelder våre sansede opplevelse. Estetiske kvaliteter er knyttet til egenskaper og kjennetegn ved for eksempel en bygning eller et anlegg som vi opplever gjennom våre sanser og følelser.”

(Bærum kommune 2001,12)

Estetikk på Fornebu omfatter hva som gjelder våre sansede opplevelser. Det tolker jeg dit hen at hva vi sanser, altså det man ser og føler, er med på å danne føringer for det estetiske uttrykket på Fornebu. Videre tar definisjonen for seg egenskaper og kjennetegn ved en estetisk kvalitet for arkitektur ”...oppleves gjennom våre sanser og følelser.” Estetikk er altså i følge definisjonen knyttet til sansede opplevelser, og opplevelser av sanser og følelser.

Estetikken i Retningslinjen viser en moderne holdning til estetikk slik Kant og Baumgarten definerte den ved at sanseerfaringer og følelser er sentralt i hvordan vi oppfatter estetikk. Estetikken er en ”selvstendig vitenskap med sanseerfaringer” underlegen fornuften (Hvattum 2004).

Når man i definisjonen bruker ”våre” blir dette referanse til lesere, så man kan ut i fra denne tolkningen av teksten forstå den ved at estetikk er hva planleggere og arkitekter mener er bra å se på. Estetikk på Fornebu skal si oss noe om våre sanselige opplevelser. Det vil si at det er gjennom hvordan mennesker opplever bygget at vi kan si om vi liker det eller ikke. Videre blir det påpekt i Retningslinjen at de sanselige opplevelsene også omfatter visuelle kvaliteter i byggverk og omgivelser. Omgivelser i denne sammenhengen blir da grøntarealer, veistruktur og møblering på Fornebu fordi det er disse som er nevnt i Retningslinjen. Dette fører oss videre til neste del av definisjonen.

”God estetisk kvalitet knyttes til hva vi opplever som vakkert, ønskelig, verdifullt osv, og omhandler derfor verdier og ikke kvantitative egenskaper. Det er viktig å merke seg at den estetiske opplevelsen av et byggverk også påvirkes av omgivelsene og sammenhengen det opptrer i.”

(Bærum kommune 2001,12)

Her påpeker man gjennom definisjonen at estetikk handler om verdier, og dette er med på å forsterke preget av en subjektiv forståelse av estetikk. Alle kjennetegnene for hva som er estetikk på Fornebu i definisjonen er kvalitative kvaliteter. Det at det opplevde miljøet blir oppfattet som kvalitativt og ikke kvantitativt er et brudd med den tradisjonelle oppfatningen innen planlegging hvor utseende har blitt definert ut i fra kvantitative kriterier. Kvalitative og kvantitative skiller seg fra hverandre ved at

man går fra å være opptatt av de fysiske og materielle gjenstandene ved et bygg til å fokusere på en større mening og se bygget i sammenheng med andre kvaliteter enn hva som kan måles og tallfestes.

Dermed har også estetiske kvaliteter blitt godkjent som gode kvaliteter ved at de har oppfylt spesielle kvantitative erfaringer. Ved at man fra statlig hold har fokusert på estetikk har den kvalitative opplevelsen av utseende og arkitektur blitt styrket, og man har gått bort fra den tradisjonelle kvantitative opplevelsen av vårt bygde miljø.

I definisjonen tar man avstand fra de kvantitative egenskapene som gode estetiske kvaliteter. Det vil si at når man bruker kvantitative kvaliteter vil dette ikke være med på å skape god estetisk kvalitet, men det er verdiene som kan si oss noe om utformingen er utført i god estetisk kvalitet. Verdiene av bygningene opptrer i sammenheng med omgivelsene og det oppstår ofte en symbolverdi. Da må man igjen stille seg spørsmålet om hvilken symbolsk verdi bygningen skal ha. Dette vil også endre seg over tid. Da er vi igjen tilbake til den postmodernistiske oppfattelse av arkitektur som er opptatt av hvilke assosiasjoner en bygning gir (Jencks 1991).

Videre har man i definisjonen utvidet begrepet ikke bare til å omfatte de sansede opplevelsene av estetikk, men også til å ta hensyn til at den estetiske opplevelsen påvirkes av omgivelsene og sammenhengen den opptrer i som jeg nevnte så vidt i avsnittet ovenfor. Den er altså sosialkonstruert. Tanker om at dette danner estetikk finner vi også igjen i Bø-Rygg (2004) begrep estetiske samvittighet, hvor estetikk handler om å ta ansvar for form – og romfordeling.

Bygningen kan ha ulik betydning for ulike mennesker i lik tid, men selv om tiden og betydningen endres vil bygningen bestå. Metaforene rundt en bygning påvirkes også av hvilken funksjon bygningen har. Et klassisk eksempel på dette er Operahuset i Sydney som ble ferdigstilt i 1973, 14 år etter at man startet byggeprosessen i 1959. Ikke bare ble byggingen av operahuset kraftig forsinket, men kostnadsoverskridelsene ble også enorme. I Australia fikk bygget blandet mottakelse, og ble av mange sett på som et symbol på den europeiske kolonisering, og ble australiere derfor sett på som et uttrykk for undertrykkelse og ikke et operabygg. Det ble sett på som et negativt symbol for noen, men andre så det som

noe positivt (Jencks 1991). Bygget har altså hatt og har fortsatt ulik betydning for ulike type mennesker i ulik tid.

Bærum kommunes valg av definisjon av estetikk er med på å gi føringer for hva man mener skal til for å danne god estetikk på Fornebu. Ettersom definisjonen er hentet fra statlig hold vil jeg ikke si at det er egenartet for Fornebu-utbyggingen. Definisjonen gir estetiske føringer til at de sansede følelsene er med på å danne grunnlaget for estetikk, samtidig som de sansede opplevelsene må sees i sammenheng med den settingen byggverk opptrer i.

5.3 Bilder

Med en semantisk tilnærming til bilder kan bilder gi oss mening. Det vil si bilder kan være med på å gi føringer for hvilke estetiske uttrykk som vil finnes og hvordan disse kan tolkes som være retningsgivende for den estetiske utformingen. De utvalgte bildene i denne oppgaven er dermed med på å fortelle leserne hvilket estetisk uttrykk forfatterne av Retningslinjen vil ha på Fornebu. Utgangspunktet for tolkningen av bildene i denne oppgaven er at bildene i Retningslinjen ikke er tilfeldig valgt. Dermed vil bildene i Retningslinjen som viser andre boligprosjekter gi eksempler på hvordan forfatterne av Retningslinjen skriver at bebyggelsen på Fornebu bør og skal se ut. Bilder sier noe om hva som er akseptert for utbyggere og planleggere som arbeider med Fornebu, og gir føringer for hvilket estetisk uttrykk man ønsker på Fornebu.

Forsiden av Retningslinjen er prydet av ett bilde med fokus på et barn på en strand. Dette viser at Fornebu skal forbindes med nærheten til sjøen, samtidig som det er ønskelig at barn skal oppholde seg på Fornebu. Bildet viser også en viss dybde og mye himmel. Dette gir igjen assosiasjoner til noe luftig og idyllisk. Dette er idyllisk fordi i vårt samfunn gir landlige assosiasjoner med tanker om det romantiske, og dette blir sett på som positivt. Et positivt ladet bilde er med på å gi leserne av Retningslinjen et inntrykk av hvordan forfatterne synes Fornebu skal skapes. Det vi ikke finner på forsiden er bilde av boliger. Dette er interessant fordi Retningslinjen i

stor grad handler om fysisk utforming, og at undertittelen i Retningslinjen er ”Estetikk i plan og byggesaker”

I begynnelsen av Retningslinjen presenteres Fornebu i 2001, året dokumentasjonen er publisert, gjennom en illustrasjon på bakgrunn av helhetsplanen for Fornebu. Helhetsplanen skal jeg komme tilbake til senere i kapitlet. Illustrasjonen for fremtiden er preget av store grøntarealer mot sjøen. Strandsonen på illustrasjonen er relativt lite utbygd sammenlignet med i dag, og det er planlagt beplantning av trær gjennomgående for hele Fornebuområdet. Beplantningen vil være med på å skape grønne lunger i et område hvor det i dag er rester av flyplass, og derfor mye asfalt. Totalt sett ser området ut til å bli preget av en balansert sammensetning mellom grøntarealer og bebyggelse. Grøntarealer blir ansett som noe positivt i planlegging ved at det gir menneskene som oppholder seg der mulighet til rekreasjon og utendørs utfoldelser. Dette er ansett som positivt. På en måte er dette et brudd med den gamle flyplasstrukturen med henvisning tilbake til den gangen Fornebu var et jordbruksområde.

Dette viser at man ønsker å skape et sted med forandring i forhold til hva området tidligere var. Fornebu var som tidligere nevnt et flyplassområde, og det er det de fleste forbinder med Fornebu når de hører det nevnt. Det er derfor også en oppgave for konstruksjonen av Fornebu at man skal forbinde stedet med noe annet enn en flyplass. Denne prosessen startet med at Telenor bygget sitt hovedkontor på Fornebu.

Utfordringen til Fornebu henger sammen med den historien man finner for området

“If a place can be defined as relational, historical and concerned with identity, then a space which cannot be defined as relational, or historical, or concerned with identity will be a non-place. The Hypothesis advanced here is that supermodernity produces non-places, meaning which are not themselves anthropological places and which, unlike Baudelairean modernity, do not integrate the earlier places: instead these are listed, classified, promoted of the status of “places of memory”, and assigned to a circumscribed and specific position.”

(Augè 1995, 77-78)

Fornebu-utbyggingen handler altså ikke bare om utbygginger av boliger og næringsvirksomhet, men det også vel så viktig å være bevisst oppgaven om å skape et sted av noe som tidligere er av Augè (1995) omtaler som ”non-place”, i form av

at Fornebu tidligere var en flyplass. Fornebu skal gå fra å være "non-place" til "place". Fornebu vil ta med seg historien når nye konstruksjoner skal bygges, men hvilket sted man ønsker å skape gjennom en ny identitet er også en utfordring.

Et er eksempler fra boligbebyggelse i Amersfoort i Nederland. Over bildet står følgende tekst: "På Fornebu skal arkitektene utfordres til å tenke på nye og fremtidsrettet former via arkitektkonkurranse" (Bærum kommune 2001, 25) Bildene som er vist illustrerer klare trekk ved postmodernistisk arkitektur ved at det er lite systematisk i sin bruk av vinduer og tak. I tillegg gir bygget uttrykk for en sammensmeltning av ulike uttrykk, og i motsetning til et modernistisk uttrykk er det brukt ustrukturert linjer.

Plasseringen av disse bildene i Retningslinjen sammen med teksten er altså med på å få arkitekter og utbyggere til å tenke utradisjonelt når det gjelder utbyggingen av Fornebu, men samtidig sier det noe om hva forfatterne av Retningslinjen skriver er gode eksempler på boligprosjekter. Og derfor åpnes det for bruk av en postmodernistisk estetikk på Fornebu. Et spørsmål som da kan stå åpent eller gi oss mulighet til å tenke er om stilen som ble brukt på 1980-tallet i Nederland vil være med på å gjenspeile identiteten til Fornebu som boligprosjekt i dag?

Det er ikke bare et postmodernistisk uttrykk som er eksemplifisert i Retningslinjen. På side 28 vises et bilde av lamellbebyggelse fra 1931. Lamellbebyggelse er bygninger strukturert parallelt som en motsetning til kvartalsstruktur, og representerer funksjonalismens krav til lys og luft. Dette eksempelet representerer en klar motsetning til eksempelet over i at det er mer modernistisk i sin uttrykksform. Dette kan vi gjenkjenne ved de strenge strukturerte linjer i bygget, og bruk av helt flate tak.

De to eksemplene, som representanter for to ulike stilarter innen arkitekturen, forteller oss som lesere at det ikke finnes en type uttrykk som standard for hvordan forfatterne mener estetikken på Fornebu skal uttrykkes. Det oppfordres altså gjennom bildebruken til å tenke i ulike retninger i utformingen av forslag til bebyggelse. I tillegg til helhetsplanen finnes det også andre trekk i Retningslinjen som er med på å underbygge helheten. Eksempler på dette er bruk av fargekart og

illustrasjon av en sammenheng i uttrykk på offentlige områder på Fornebu. Dermed uttrykker Retningslinjen en føring mot variasjonen samtidig som det gjennom fargebruk og andre elementer gir føringer om en helhet..

5.4 ”Høyverdig samtidsarkitektur”

Det heter i Retningslinjen at høyverdig samtidsarkitektur er et viktig element for å danne helhet og sammenheng på Fornebu:

”Retningslinjene fokuserer på de elementer som skal danne helhet og sammenheng på Fornebu og skal sikre at intensjonene om god estetisk kvalitet og høyverdig samtidsarkitektur blir ivaretatt i alle saker” (Bærum kommune 2001,6)

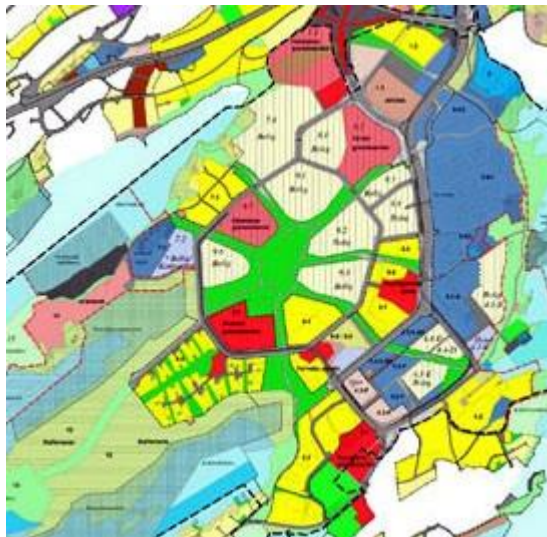
Selv om god estetisk kvalitet og høyverdig samtidsarkitektur her blir beskrevet som to intensjoner vil jeg si at høyverdig samtidsarkitektur er en føring for estetikk på Fornebu fordi det sier noe om et arkitektonisk uttrykk. ”Høyverdig samtidsarkitektur” er en term som peker seg ut i Retningslinjen, og Retningslinjen tar for seg kravet om ”høyverdig samtidsarkitektur” i henhold til KDP 2.

Samtidsarkitektur defineres her i en historisk sammenheng, hvor arkitektur er gjenspeilet av vår tids produksjon - og byggeteknikk. Retningslinjen advarer utbyggere mot å fravike fra dette kravet. *”Dersom man ikke tar i bruk en byggeskikk som uttrykker samtidens formspråk, vil man ofte ende opp med dårlige kopier av eldre bebyggelse.” (Bærum kommune 2001,32).* Bruk av samtidsarkitektur skal altså bidra til at nye uttrykksformer skal komme til, og at dette igjen vil skape kontraster mellom den bebyggelsen vi finner på Fornebu i dag og moderne arkitektur. Dette vitner om tanker for hvordan man ønsker at bebyggelsen skal utformes.

Høyverdig samtidsarkitektur er også med på å skape samtidens byggeskikk, fordi nåtidens tekniske løsninger og trender vil være med på å fortelle noe om tiden vi lever i. Ettersom Retningslinjen eksplisitt er opptatt av at Fornebu skal være med på å reflektere samtiden er dette med på å danne grunnlaget for hvilken byggeskikk vi vil oppleve på Fornebu. Utformingen av byggeskikken gjennom samtidsarkitektur vil igjen være med på å danne grunnlaget for identiteten til Fornebu som sted. Vi ser dette gjennom ulike karakteristiske trekk for byggeskikken på Fornebu.

5.5 Det ”organiske” Fornebu

Helhetsplan for Fornebu ble utlyst gjennom en internasjonal arkitekturkonkurranse i 1998, og det var det finske arkitektkontoret Helin og Siitonen som vant konkurransen. Helhetsplanen er med på å legge føringer for det estetiske uttrykket på et overordnet nivå i utbyggingen ved at den fastlegger helhetsgrepet for Fornebu (Bærum kommune 2001,13). Helhetsplanen omfatter terrengforming, grøntstruktur, gaterom, plasser og torg, bebyggelse, parkering, inventar og detaljer i uterom og forvaltning, drift og vedlikehold. Retningslinjen gir estetiske føringer på grunnlag av de ulike delene i helhetsplanen.

Kilde: Bærum kommune 2001

Grøntstrukturen i helhetsplanen er formet som en sjøstjerne med korridorer ut mot sjøen. Sjøstjerneformen er med på å underbygge og uttrykke Fornebu sin nærhet til sjøen, samtidig som den gir assosiasjoner til at planen er preget av en organisk og levende karakter. Det at uttrykket viser noe levende viser at Fornebu-utbyggingen ikke er av statisk karakter, men dynamisk. Den organiske karakteren for området blir gitt til uttrykk gjennom terrengformen og planens sirkulære motiv (Retningslinjen, 2001,16). Det at noe er organisk settes ofte i sammenheng med at det er kroppslig og levende. Den organiske karakteren for området skal altså være med på å skape en levende arkitektonisk struktur. Dette kan ses i sammenheng med kroppslige metaforer, antropomorfiske metafysikk, som man finner igjen i den

postmodernistiske arkitekturen (Jencks 1991). Retningslinjen gir altså estetiske føringer til at Fornebu skal ha en organisk karakter noe som minner om et postmodernistisk uttrykk.

En slik helhetlig struktur vil også gjennom sin struktur være med på å avgrense Fornebu som et eget definert området. Strukturens avgrensning gjør at man vil tre inn og ut av området, og dette kan være med på å forsterke helheten for Fornebu som området. Helhetsplanen sier også noe om terrenget, bebyggelsen og den arkitektoniske utformingen.

5.5.1 Terreng

I tillegg til den ”organiske” karakteren ved landskapet skisserer Retningslinjen også opp andre kriterier for hvordan terrenget skal være med på å forme Fornebu. Etersom området tidligere var et flyplassområde er det ønskelig at trekkene fra flyplassen skal bevares og prege utbyggingen. Samtidig som landskapet skal preges av et svakt hesteskoformet amfi i nordøst fallende mot sentrum av utbyggingsområdet i samsvar med helhetsplanen. Amfiet består av en sentrumspark og skal åpnes mot sydvest (Bærum kommune 2001,19). Valget med at man ønsker å bevare trekkene fra flyplassområdet vitner om faktorer i identiteten til det ”nye” Fornebu gjennom at dette skal komme frem i landskapet. Man ønsker derfor ikke å gjøre landskapet ugjenkjennelig. Med dette oppnår man blant annet at både dagens befolkning og senere generasjoner skal være bevisst at det tidligere var et flyplassområde på Fornebu. Valget av helling mot sydøst vil være med på å oppnå optimale solforhold for bebyggelsen, noe som igjen er med på å skape bebyggelse med mye lys. Mye lys og bevaringen av den tidligere flyplasstrukturen vil være med på å gi estetiske føringer for Fornebu.

Videre skal terrenget på Fornebu skapes gjennom god visuell kontakt med fjorden (Bærum kommune 2001,19). Dette er også et trekk vi finner igjen på forsiden av Retningslinjen, og ordbruken i Retningslinjen forsterker de positive tankene Bærum kommune har for Fornebu som området. Symbolismen i ordbruk som ”nærhet til sjøen” og ”sjøutsikt” gir i dagens samtid assosiasjoner til noe positivt og velstående fordi sjøutsikt gir status, og vil i en økonomiskvurdering av boliger i dag være med

på å øke verdien. Dette underbygges ved at motsetningen, utsikt mot bebyggelse, blir sett på som noe negativt for boligen og for dem som skal bo der.

Når det gjelder vann, her representert ved sjøen, brukes det i utbyggingsprosjekter som positiv. Dette kan også sees i sammenheng med utbygging av byer hvor man de siste tiår har vært opptatt av å åpne byen mot sjøen og bygge boliger i tradisjonelle industriområder ved sjøen. Historisk har sjøen vært et viktig knutepunkt i utviklingen av byer med tanke på transport sjøveien, og tradisjonelle industristrøk langs sjøen har de siste tiårene vært utsatt for store endringer hvor boligbygging og byutvikling har overtatt disse områdene.

Tilbake til Fornebu så er språkbruken i Retningslinjen om sjøutsikt og nærhet til sjøen med på å skape assosiasjoner til et beriket bomiljø. Her viser også språket oss at det er med på å danne forestillinger om Fornebu. Derfor er Retningslinjen et viktig verktøy for å skape forestillinger om Fornebu. Ettersom dette er retningslinjer for estetikk vil også språkbruken om sjøen være med på å legitimere at det er god estetikk å ha åpen tilgang til sjøen. Forestillingen om god estetikk blir legitimert gjennom språket.

Når det kommer til bebyggelse og grøntstruktur på Fornebu skal bebyggelsen karakteriseres ved at den skal ligge på lave høyrygger og ”landtunger” (Bærum kommune 2001,19). Dette vil være med på å løfte bebyggelsen.

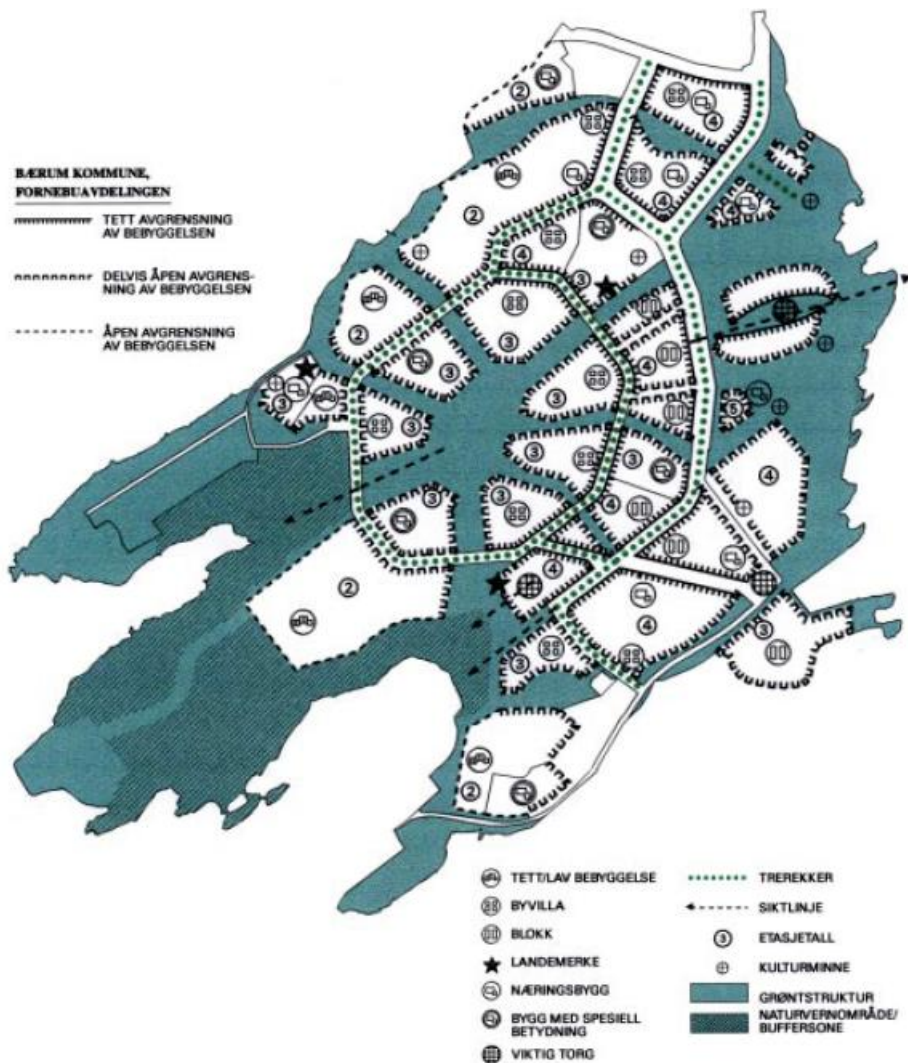
Grøntstrukturen skal i følge Retningslinjen ligge i forsenkninger med åpning mot fjorden (Bærum kommune 2001,19). Dette kriteriet kommer også tydelig til syne gjennom illustrasjoner av hvordan Fornebu vil se ut når det er ferdig utbygd.

Alle disse kriteriene, hesteskoformet amfi mot sentrum, visuell kontakt med sjøen, bebyggelse på lave høyrygger med grøntstruktur i forsenkning mot sjøen, foldelandskapet fra kambrosilur-tiden og elementer fra det tidligere flyplassområdet vil være med på å gi Fornebu en egen identitet som skiller seg fra andre området. Dette er kriterier som skal være retningsgivende for utbyggingen slik at når området er ferdig utbygd vil disse kriteriene være ivaretatt på Fornebu, og igjen være med på å skape ny identitet for Fornebu. Dette er kriterier som er skissert opp Retningslinjen som kvaliteter som skal til for å skape god estetikk på Fornebu.

5.5.2 Bebyggelse

Retningslinjen gir føringer for bebyggelsen på Fornebu, og to av dem er hierarki og selve bebyggelsen. Retningslinjen skisserer et hierarki av bygninger hvor viktigheten for fellesskapet skal gjenspeiles. Hierarkiet på Fornebu vil bestå av næringsbygg, offentlige og allmennyttige bygg og anlegg og boligbygg (Bærum kommune 2001, 28). Et hierarki av bygninger er med på å sette type bygninger opp mot hverandre og tydeliggjøre bygninger med en viktig symbolsk karakter.

De estetiske føringene Retningslinjen gir med hensyn til hierarki er at næringsbygg skal ha et rolig formspråk, offentlige bygninger skal skille seg ut fra de andre bygningene og ha en symbolverdi for fellesskapet og boligene skal huse ulike mennesker i ulike livssituasjoner og aldersgrupper. Bildet under viser forholdet mellom ulike typer bebyggelse.

Kilde Bærum kommune 2001,29

Illustrasjonen over sier også noe om hvor mange etasjer det skal være i bebyggelsen, og hvor tett det skal bygges. Det at man uttrykker hva man ikke ønsker er med på å tydeliggjøre hvilke estetiske føringer man ønsker. Ensformig blokkbebyggelse er i planleggingssammenheng ofte sett på som et negativt uttrykk fordi det har vært med på å skape negative ringvirkninger for bomiljøet. Når det gjelder næringsbebyggelse i hierarkiet vil Telenorbygget være det mest dominerende for området helhet både i uttrykk og symbolsk karakter. Det er stort i størrelse og har fått et spesielt uttrykk som skaper diskusjon. Den symbolske karakteren har det fått i sin kraft ved at mange har tilknytting til stedet gjennom arbeidsplasser, det var noe av det første som ble bygget i dette området og det har skapt diskusjonene rundt bygget.

5.5.3 Arkitektonisk utforming

I tillegg til estetiske føringer for terrenget og bebyggelsen gir også Retningslinjen føringer for arkitektonisk utforming. Til sammen gir disse tre føringene i Retningslinjen grunnlag for utforming av bebyggelse. Gjennom KDP 2 for Fornebu, som nevnt tidligere i oppgaven, har Bærum kommune lagt til grunn for at bygningstiltak på Fornebu skal "... ha høy arkitektonisk utforming og være preget av samtidsarkitektur." (Retningslinjen 2001, 32). "Høy arkitektonisk kvalitet" defineres i Retningslinjen som "...bygg og anlegg med høy teknisk, økologisk, sosial, funksjonell estetisk kvalitet" (Retningslinjen 2001, 32) Det er viktig å bemerke at estetisk kvalitet er en del av dannelse for høy arkitektonisk kvalitet. Videre gjentar Retningslinjen definisjonen av estetikk til å være knyttet til våre sanselige opplevelser, altså de visuelle kvalitetene ved bygget og omgivelsene.

Definisjonen av estetikk brukes aktivt i Retningslinjen for å gi mening til hvordan den arkitektoniske utformingen skal være for Fornebu. Men det kommer ikke frem hvordan estetikken konkret skal fremtones. Er det når vi ser røde hus at vi fornemmer estetisk kvalitet? Sammen med bilde over bebyggelsen på Fornebu er fargekoder i Retningslinjen ett av de mest konkrete kravene til utforming.

Kilde: Bærum Kommune 2001,37

Det at Retningslinjen tar med konkrete eksempler på farger man ønsker skal brukes ved utbyggingen er med på konkretisere hvordan Bærum kommune vil at Fornebu visuelt skal framstå når det kommer til fargebruk.

Retningslinjene for fargebruk skal benyttes for å oppnå visuell harmoni og helhet innenfor de enkelte områdene i helhetsplanen for Fornebu. Det at materiellet har høy kvalitet sier Retningslinjen vil være med på å bevare det estetiske uttrykk over tid (Retningslinjen 2001).

Retningslinjen foreslår også at viktige bygg, noe jeg tolker jeg som bygninger med symbolsk verdi for fellesskapet, kan bruke den fargerike delen av fargeholdningene Bærum kommune har skissert opp. Farger kan altså være et virkemiddel for å skape det ønskelige hierarkiet mellom bygningene.

”Et godt arkitektonisk resultat oppnås kun når den prosjekterende har klart å opprettholde en fruktbar og aktiv dialog gjennom hele prosessen, mellom en funksjonsdyktig planløsning og byggets fasade.”

(Bærum kommune 2001, 35)

KDP 2 har en overordnet målsetning om høy sosial kvalitet, og dette henger sammen med utforming av bygningen i den forstand at ”Bygninger danner fysiske, funksjonelle og estetiske rammer for menneskers liv og samhandling” (Bærum kommune 2001, 35). I dette ligger det et krav om universell utforming og visuelle kvaliteter. Fasadene blir gjennom oppfyllelse av de ovennevnte kravene bygningers ansikt mot omgivelsene. Det at kvaliteten skal være med på å bevare estetikken og at det skal benyttes spesielle farger sier oss noe om at det fysiske uttrykket i stor grad er med på å danne estetikk på Fornebu.

5.6 Estetiske føringer i Retningslinjen

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på utvalgte elementer i Retningslinjen for å svare på problemstillingen ” ”Hvilke estetiske føringer kommer til uttrykk i Retningslinjene?” Retningslinjen gir estetiske føringer ved at definerer hva som er god estetikk og skissere opp elementer som sier noe om hvordan definisjonen skal etterleves. Definisjonen sier noe om det overordnede målet med estetikken på Fornebu hvor man er ute etter å skape et levende område som er dynamisk, og helhetlig. Den høyverdige samtidsarkitekturen er med på å sette standarden for hva man kan forvente seg av et arkitektonisk uttrykk, men på et mer konkret nivå er planen for bebyggelsesstruktur og farger også med på å si noe om de estetiske føringene Retningslinjen gir for Fornebu.

Konstruksjonen av helheten som en estetiskføring sier noen om at området skal oppleves som en helhet. Da får man en konstruksjon av Fornebu hvor man trer inn og ut av området. Dette er med på å forsterke den estetiske opplevelsen av Fornebu som eget sted. I Retningslinjen er det som jeg har vært inne på også gitt estetiske føringer med tanke på de naturlige elementene for området og hvordan disse skal være med på å danne estetikk. Dette vil føre til en egen estetisk opplevelse for området (Thiis-Evensen 1992).

Bilder, definisjon av estetikk, landskapet, fargekoder og bebyggelsesstruktur er alle elementer som er med på å gi estetiske føringer for Fornebu, men det varierer noe i hvor konkret de ulike elementene er. Da blir tolkningen av dem viktig for hvilket estetisk uttrykk man sitter igjen med til slutt, og dette fører oss videre til neste problemstilling.

6. Tolkning av Retningslinjen

Den andre problemstillingen jeg vil besvare i denne oppgaven er ”Hvordan tolker de ulike aktørene Retningslinjen?” De ulike aktørene er som jeg allerede har nevnt tidligere i oppgaven representanter fra Bærum kommune, konsulenter brukt av Bærum kommune og representanter for utbyggere. I det å tolke Retningslinjen velger jeg først å se dette på et overordnet nivå, og trekke ut noen elementer for å vise hvordan aktørene forholder seg til Retningslinjen. For å kunne besvare denne problemstillingen har jeg derfor sett nærmere på hvordan aktørene tolker bruk av retningslinjer som planverktøy, og deres forhold til Retningslinjen. Denne første delen av innfallsvinkelen til problemstillingen henger også sammen med den metodiske utfordringen i at konsulentene jeg intervjuet ikke hadde sett det ferdige resultatet fra oppdraget de hadde hatt, nemlig Retningslinjen. Konsulentene Bærum kommune brukte i arbeidet med å utforme de estetiske retningslinjer for Fornebu og representanter fra Bærum kommune tolker Retningslinje på to ulike nivåer. Konsulentene var opptatt av å tolke Retningslinjen på et overordnet nivå, mens representanter fra Bærum kommune var mer konkret i sin tolkning.

Jeg vil først redegjøre for tolkningen på det overordnede nivå før jeg tar for meg bruk av arkitektkonkurranser og ”høyverdig samtidsarkitektur” som er estetiske føringer i Retningslinjen.

6.1 Retningslinjen og retningslinjer - på et overordnet nivå

Det overordnede målet for konsulentoppdraget var å bidra til at man etterfulgte arbeidet med det samme språket og en felles grammatikk, de dype strukturene i faget (”Fredrik”). Konsulentene brukt av Bærum kommune var begge inne på at man bør stille spørsmål ved bruk av retningslinjer som verktøy, i motsetning til hva representanten fra Bærum kommune var opptatt av. Konsulentene tolker dermed Retningslinjen på et overordnet nivå, som verktøy i planleggingen og ikke på et detaljert nivå hvor man ser nærmere på hva som faktisk står i Retningslinjen.

Konsulent for Bærum kommune, ”Frode”, mente man bør stille spørsmål ved bruk av retningslinjer som verktøy fordi det utgjør en begrensning. ”Hvis det skulle være retningslinjer for alt, så er det masse av det vi har i dag som ikke ville kommet” (”Frode”). Informanten var opptatt av at retningslinjer kan være til hinder for en utvikling av arkitektonisk uttrykk og estetikk, og at det ikke nødvendigvis trenger å være retningslinjer for alt. På den andre siden hadde konsulent ”Fredrik” i kraft av å være arkitekt aldri opplevd at retningslinjer hadde vært til hinder for det uttrykket som var ønsket og utførelse av arbeidsoppgavene i et utbyggingsprosjekt.

Konsulent ”Frode” gav videre uttrykk for at det ikke alltid er like heldig å lage retningslinjer fordi de sier lite om hva som faktisk skal bli gjort og blir derfor like brukt. De blir ofte preget av storslåtte ord og er lite håndterbare. ”Fredrik”, som også var konsulent for Bærum kommune uttrykte på den andre side at ikke er så viktig at de blir fulgt 100 %.

”Hvis man lager sånne retningslinjer så følges det kanskje ikke 100 % av tilfellene. De følges kanskje ikke 70 %, men de følges kanskje i 40 % av plansaker i en kommune. Da er det bra det.”

(”Fredrik”)

”Fredrik” hadde et noe mer positivt syn på retningslinjer som verktøy og synes det er nyttig å lage estetiske retningslinjer. Men samtidig påpekte ”Fredrik” at retningslinjer som verktøy må praktiseres med en viss grad av sunn fornuft. Bruken av retningslinjer som verktøy er med på å fortelle alle parter at her har man et høyt ambisjonsnivå. Det er nyttig å vite at man arbeider i et stort spill og arbeider på et overordnet mål (”Fredrik”).

Videre trakk ”Fredrik” fram at når kommuner med iver og glød begynte å lage estetiske retningslinjer fra midten av 90-tallet ble kanskje ikke alle utredet like profesjonelt som vi ser på Fornebu. De ble ofte veldig detaljerte og gav uttrykk for amatørmessig byggeskikk. Dette førte ofte til at de ble mer en klamp om foten enn et verktøy.

Konsulenten ”Frode” trakk også fram at retningslinjer som verktøy ofte blir for detaljerte og gir derfor liten inspirasjon til å arbeide med uttrykket for arkitekturen.

Inspirasjon karakteriserer ”Frode” som det viktigste en retningslinje kan bidra til, men stiller spørsmål om en retningslinje er det riktige verktøyet for å sette fokus og skape god estetikk. ”Det blir med en inspirasjon til hva som blir med. Spørsmålet er egentlig hvor mye denne taes fram når man kommer til den konkrete oppgaven.” (”Frode”)

Ved at retningslinjer er forankret i arbeidet hos dem som utfører arbeidet ved en utbygging og oppdragsgivere blir retningslinjen som verktøy mer legitime. Det er ikke bare å gjøre retningslinjer som planverktøy legitim som er viktig for hvordan den oppfattes og brukes, men symboleffekt av et slikt styringsverktøy er ofte vel så viktig (Kleven mfl 1998). Ved å fokusere på estetikk i planlegging og kommentere estetikk i utbyggingsprosessen vil det bli lagt merke til. Det at det stilles krav til at utbyggere skal kommentere estetikk ved utbygging på Fornebu gjør at estetikk blir lagt merke til. Fokuset i seg selv kan ha vel så stor effekt som hva som er nedfelt i Retningslinjen.

Dette ble også nevnt av konsulent ”Frode” som ga uttrykk for at retningslinjer i noen sammenhenger kan være positivt, men at retningslinjenes symboleffekt er kanskje vel så viktig. Det er ikke nødvendigvis hva som står i retningslinjene som betyr noe. ”Den viktigste virkningen en sann kan ha er signalet om at man her har høye krav om estetikk og kvalitet i det man gjør” (”Frode”). Symboleffekten ved bruk av retningslinjer i planarbeid, er med på å gi et uttrykk fra Bærum kommunes side om at estetikk og utforming tas seriøst. Dette kan også sees i sammenheng med det man *bør gjøre* i planarbeidet (Kleven mfl 1998). En retningslinje kan også være med på å gjøre det synlig at man arbeider i en større sammenheng og mot et overordnet nivå (”Fredrik”).

Symboleffekten ved bruk av retningslinjer er også noe det blir satset på fra statlig side, og Bærum kommune oppfordres til å lage egne retningslinjer for estetikk. Staten signaliserer også dette gjennom egne utbyggingsprosjekter og økt fokus på skjønnhetsparagrafen i plan- og bygningsloven (Pløger 1999).

Informantene fra Bærum kommune, som i motsetning til konsulentene⁵, hadde et forhold til Retningslinjen uttrykte seg positivt for at det hadde blitt laget egne estetiske retningslinjer for Fornebu, men det varierte noe mellom informantene når det gjaldt innholdet av dem.

Representant for Bærum kommune ”Knut” mente som konsulenten ”Fredrik” at retningslinjer er et viktig verktøy til inspirasjon, men at Retningslinjen burde vært mer operasjonalisert. ”Veilederen ønsker å være åpen for alle midler således som styringsverktøyer den ikke tydelig” (”Knut”). Dette gir brukerne rom for mange fortolninger og helheten blir mindre.

Representant for Bærum kommune ”Stein” uttrykte at Retningslinjen var blitt for omfattende:

”Den har blitt for lang allerede, men et dokument som har blitt operativt. Men vi har hatt veldig fokus på det. Selv om jeg ikke synes vi har lykkes helt, men føler vi har fått et brukbart verktøy.”

(”Stein”)

Det at representanter fra Bærum kommunen sier at Retningslinjen som verktøy er brukbart er en indikasjon på hvordan Retningslinjen videreformidles og blir brukt av Bærum kommune i det daglige arbeidet med Fornebu-utbyggingen. Det kan jo også i denne sammenheng være ulikt hvordan man tolker hva som er brukbart, men jeg velger å tolke informantene dit hen at Retningslinjen blir ansett som et godt verktøy i planarbeidet.

Videre på spørsmål om hvordan Retningslinjen kunne vært annerledes sier representant for Bærum kommune, ”Stein”, at den kunne vært mer konkret, og at man hadde fått til konkretisering hvis den hadde vært laget tre år senere. Det kom ikke fram i intervjuet hvordan konkretiseringen kunne vært utført. Det vil alltid være ting som kunne vært gjort annerledes hvis man kunne gjort det på nytt fordi man opparbeider seg erfaringer man ikke hadde når man startet, men det er et viktig poeng at man er klar over de utfordringene som ligger i dokumentet.

⁵ Som nevnt i metodekapittelet. Konsulentene hadde ikke noe bevisst forhold til Retningslinjene etter konsulentoppdraget var over.

”Det går mer på å gå på at man er mer tydelig på hva man ønsker. Det er ganske pratete i formen. Den er veldig verbal. Det viktigste er kanskje at det er dokumentasjonskrav. At utbygger skal dokumentere hva de gjør. At vi skal ha modellskisser. Den kunne vært mer konkret. Jo dypere man går i en sak jo mer friere vil man stå.”

(”Stein”)

Informanten påpeker altså at Retningslinjen er for pratete i sin form og etterlyser det konkrete, samtidig som man sitter igjen med inntrykket av at den er veldig styrende. Dette kommer tydelig fram videre i intervjuet. ”Jeg er litt betenkt over slike veiledere av og til. Det er litt sånn overkill. Det blir veldig styrende.” (”Stein”)

Representant fra Bærum kommune er her inne på det samme som jeg fant hos konsulent ”Frode” nemlig at retningslinjer som planverktøy kan blir for styrende. Denne holdningen fant jeg også hos utbygger, ”Siri”, som var av den oppfatning at det var veldig tydelig at den var laget av Bærum kommune, og gav dem stor kontroll over innholdet. Dette forteller noe om hvordan aktørene tolker Retningslinjen. Utbygger ”Siri” sitt synspunkt på Retningslinjene hang mye sammen med det økonomiske perspektivet ved utbyggingen av Fornebu, noe som jeg skal komme tilbake til senere i oppgaven.

Representant for Bærum kommune ”Kari” uttrykte at Retningslinjen bar preg av de ulike forfatterne av dokumentet, at den dermed hadde fått et personlig preg. Selv om dokumentet er laget av Bærum kommune er det enkelt personer som har forfattet det, og i en kommune vil det være ulike mennesker med ulike synspunkt. ”Kari” mente det var tydelig hvem som for eksempel hadde valgt de ulike bildene på bakgrunn av hennes kjennskap til forfatterne og deres syn på hva som er god estetikk. Om dette var den beste løsningen for Fornebu kom ikke frem i intervjuet. Det at ulike forfattere har vært delaktig gjorde at Retningslinjen ifølge ”Kari” mistet litt av sammenhengen.

Andre synspunkt på Retningslinjen fant jeg også hos representant for Bærum kommune ”Knut” som sa at det viktigste ved Retningslinjen var at man hadde laget en retningslinje for estetikk. Selve Retningslinjen anså han som i stor del som en gjentakelse av KDP, og inneholder mye som ikke har direkte med estetikk å gjøre.

I tittelen er det brukt ordet ”retningslinje” for å beskrive dokumentet. Denne type terminologi stiller ”Knut” spørsmål ved fordi det forteller at det ikke er juridisk bindende og foreslår at man heller skulle brukt estetiske veileder i tittelen. Dette fører oss over til hva Retningslinjen krever av brukerne for å få gjennomslag for estetikken.

6.2 Arkitektkonkurranser og parallelloppdrag

Det er nedfelt i utbyggingsavtalen mellom utbyggere og Bærum kommune at det skal gjennomføres parallelloppdrag eller arkitektkonkurranser forut utbygging på Fornebu. I tillegg sier Retningslinjen at: ”...krav om arkitektkonkurranser forutsettes nedfelt i salgskontrakter og utbyggingsavtaler.” ”Bjørn” fra Bærum kommune påpeker at man ikke kan kreve arkitektkonkurranser og parallelloppdrag gjennom Plan - og bygningsloven, og at det er derfor er viktig at man har fått dette kravet nedfelt i utbyggingsavtalen.

I Retningslinjen står det:

”Planlegging og utforming av tiltak på Fornebu skal sikres gjennom høy faglig kompetanse. Arkitektkonkurranser forutsettes gjennomført før regulering av de enkelte områder. Konkurranser bør avholdes som åpne arkitektkonkurranser, alternativt som parallelloppdrag.”

(Bærum kommune 2001, 9)

Retningslinjen anbefaler ikke anbudskonkurranser fordi det, ifølge Retningslinjen, erfaringsmessig er en form som prioriterer økonomi framfor estetisk kvalitet.

I praksis har det for utbyggingen av Fornebu blitt brukt parallelloppdrag, og ikke arkitektkonkurranser før utbygging. Parallelloppdrag blir gjennomført ved at utbygger inviterer tre arkitektkontor til å komme med forslag til utseende på arealet som skal bygges ut i henhold til reguleringsplan. Kostnaden ligger her hos utbygger fordi de betaler hvert arkitektkontor som blir invitert til parallelloppdraget (”Siri”). Utbyggingsplanen blir ikke sendt inn til Bærum kommune før det er gjennomført parallelloppdrag. Bærum kommunes rolle er å være den rådgivende part ved valg av løsning. Utbygger legger frem sitt valg og Bærum kommune kommer med kommentarer til valget i forhold til de retningslinjer og krav i KDP som er gitt. Bærum kommune anser sin oppgave i denne sammenheng som viktig og blir hørt av

utbygger ("Stein") Men det endelige valget er det utbygger som tar, før det blir sendt til politisk godkjenning. Det ligger en liten utfordring i nettopp dette fordi man fra Bærum kommune må være tøff og følge opp de kravene man har satt. Ikke bare til estetikk, men også med hensyn til andre krav til utbyggingen ("Kari").

Det at parallelloppdrag er mest brukt nevnte både representanter for Bærum kommune og utbyggere jeg har snakket med. Forklaringen de gir på at det blir brukt parallelloppdrag istedenfor arkitektkonkurranser eller en kombinasjon av de to er at arkitektkonkurranser er kostbare, ressurskrevende og tar lang tid å gjennomføre, mens parallelloppdrag er i mindre skala. Parallelloppdrag brukes som redskap for å få sikret den arkitektfaglige kompetansen. Dette synet ble nevnt av alle informantene som en viktig del i tolkning av Retningslinjen. Representant for utbygger "SIRI" nevnte i tillegg at arkitektkonkurranser er veldig kostbare i forhold til parallelloppdrag. Parallelloppdrag var derfor foretrukket fra representant for utbygger. Dette må også sees i sammenheng med at det er utbygger som dekker kostnadene ved arkitektkonkurranse eller parallelloppdrag.

Det at Retningslinjen i utgangspunktet skisserer opp to ulike konkurranseformer, arkitektkonkurranser og parallelloppdrag, til å sikre arkitektonisk kvalitet sier også noe om hvilken form for kvalitet man får. "Har man konkurranser åpner man for det noe uventet. Det er hele poenget" ("Knut") Konkurransesetting av utbyggingsoppdragene gjennom parallelloppdrag er med å svekke den normdannende estetikken fordi det hele tiden er på jakt etter noe nytt, men konkurranser er også med på å gjenspeile at det ikke bare dagens trender som er viktig å følge på Fornebu, men man er også opptatt av å skape morgendagens mote. Med dette ønsker man å være med på å påvirke fremtiden og sette standard for fremtidens trender. Dette kan igjen sees i sammenheng med Retningslinjens krav til "Høyverdig samtidsarkitektur" hvor man også setter krav til dagens trender og gjerne bedre enn det.

Det finnes altså en konflikt i Retningslinjen i at man på den ene siden ønsker normer for god estetikk, men på den andre siden ønsker å konkurranseutsette normene. Dette kan være med på å forsterke tolkningen av Retningslinjen som en inspirasjonskilde, og at det er i inspirasjonen de estetiske føringene ligger. Da er det

også et poeng å se på hvem Retningslinjene skal være til inspirasjon for og brukes av.

6.2.1 Valg av parallelloppdrag

Tolkning av Retningslinjen handler også om hvem som skal bruke dem i praksis gjennom bruk i arbeidet med utforming, og hvordan brukerne setter sitt preg på det arkitektoniske uttrykket. Utbyggerne står i stor grad fritt til selv å velge arkitektkontor til parallelloppdraget. Konkurransetsetting og valg av nyskapende estetikk i dagens samtid er også med på å definere estetikk ved at den skal være nyskapende og fravike fra det ”gamle” som så mange av informantene er opptatt av. Dette igjen er med på å si oss noe om hvordan informantene mener estetikk skal dannes på Fornebu.

Representant fra Bærum kommune ”Knut” sier at det ofte er veldig like arkitektkontor som blir valg til oppdragene, og at det hadde vært mer spennende hvis man valgte arkitektkontor med større variasjon og at dette valget kan igjen være med på å svekke variasjonen man er ute etter på Fornebu.

”Stein” som også representerte Bærum kommune trakk også fram at de utvalgte arkitektkontorene har vist seg å være ganske like i tilnærming til arkitektur. Det ser likt ut og utvalget blir ikke veldig variert. Videre sier ”Stein” at det ligger litt i luften gjennom Retningslinjen og KDP hvilke type arkitektkontor man velger. Dette mener informanten fordi det ofte er profilerte arkitektkontor som blir valgt. Hvilke arkitektkontor som er profilert eller ikke varierer til en hver tid, og tidspunktet for parallelloppdraget vil derfor til en viss grad bære preg av tiden oppdraget er utlyst i

Representant for utbygger ”Siri” sier på sin side at de har klart å velge mellom ulike arkitektkontorer. I utvelgelsesprosessen til parallelloppdrag har utbyggerne et bevisst forhold til å velge unge og nyetablerte arkitektkontor, men samtidig inviterer de kjente og høyprofilerte kontorer. Hun forklarer at Bærum kommune etterlyser større variasjon med at de ikke sitter med de økonomiske forpliktelsene. Utbyggere må derfor også tenke på hvilke type boliger folk vil kjøpe, og må derfor velge uttrykk som er i tiden. Representant for Bærum kommune ”Stein” uttrykker at

utbygger har mye makt gjennom sitt arbeid når det velges arkitektkontorer til parallelloppdrag.

Det er altså ulik oppfatning av utvelgelsesprosessen av arkitektkontor i parallelloppdragene mellom representanter for utbygger og Bærum kommune. Mens representant for utbygger på sin side sier at de velger varierte arkitektkontor etterlyser representanter fra Bærum kommune nettopp dette. Et krav i Retningslinjen som også gjenspeiles i parallelloppdragene og valg av nettopp parallelloppdrag ved at man skal fange dagens trender er ”høyverdig samtidsarkitektur”.

6.3 ”Høyverdig samtidsarkitektur”

”Da kommer du inn på litt sånn følsomme ting”(”Bjørn”).

Som jeg har vært inne på tidligere i analysen har KDP 2 lagt føringer for Retningslinjen slik at de skal oppnå målsetning om høyverdig samtidsarkitektur på Fornebu. I Retningslinjen var dette et element som pekte seg ut ved at helhet og sammenheng skal i vare ta en høyverdig samtidsarkitektur. Så hvordan tolker aktørene på Fornebu dette kravet?

Som sitatet over henviser til uttrykket representant for Bærum kommune ”Bjørn” at ”høyverdig samtidsarkitektur” handler om følsomme ting. Hvordan dette er følsomt viser resten av svaret på spørsmålet:

”Det ligger jo i den litt mer moderne arkitekturen, altså ikke en kopiering av gamle tiders epoker. Jeg er ganske tilfreds med at det i dag er veldig mange moderne arkitektkontorer som tegner veldig fine hus, det er en minimalistisk stil som fylles her. Så hvis vi fikk inn en plan som var mer tradisjonsbundet arkitektur eller Prince Charles arkitektur, hvor du kopiere det gamle. Her har du for eksempel Villa Hareløkken som er nydelig beliggenhet, gulmalt og fine vinduer og valm tak. Staselig. Så hvis det da kom et boligområde ved siden av her hvor hadde på en måte brukt det samme. Da hadde jeg følt at det hadde blitt estetisk feil. Nå har det ikke dukket opp, så jeg vet egentlig ikke. Man får kanskje litt dilemma.”
 (“Bjørn”)

Villa Hareløkken tilhører i dag Telenor, og er en av flere villaer som er verneverdige på Fornebu. Disse villaene representerer som informantene nevner en

annen tidsepoke enn dagens og Prince Charles arkitektur. Det at de blir estetisk feil er med på å avdekke noe av den følsomheten som ligger i det. Man vil ikke ”kopiere” gammel arkitektur, selv ikke når bygningene ligger ved siden av.

Utsagnet til ”Bjørn” tolker jeg også dit hen at det kan si oss noe om hva som er estetisk riktig, og da også hva man legger i estetikk begrepet. Det at den mer klassiske Prince Charles arkitekturen kan av informanten oppfattes som estetisk feil mener jeg er med på å forsterke at man ønsker en stilart som gjenspeiler en mer moderne arkitektur, noe som sammenfaller med krav til ”høyverdig samtidsarkitektur”, men også gjennom at informanten føler at det blir ”feil” med den samme stilen som Villa Hareløkken på bebyggelsen rundt. Informantens følelser for hva som er estetikk spiller altså en viktig rolle i hva som er riktig estetikk for Fornebu.

”Stein” svarer på spørsmålet om samtidsarkitektur på Fornebu at det vil bli valgt arkitekter som står for samtidsarkitektur, men tar seg selv i at å stille spørsmålet hva er nå egentlig samtidsarkitektur. *”Samtidsarkitektur er jo ikke hus med halmtak og smårutete vinduer og profilert panel. Det er en moderne uttrykksform, man prøver å ta tak i de arkitekturstrømningene som er i tiden (”Stein”).*

Jeg velger å tolke informanten dit hen at det er dette som er trenden blant de progressive arkitekter i dagens samfunn, noe som igjen er med på å underbygge at man ikke ønsker kopi av noe gammelt på Fornebu som informant ”Bjørn” også la vekt på.

Videre spurte jeg informanten, ”Bjørn” om hva han la i at utbygging i samme stil som Villa Hareløkken ville medføre at man kom i et dilemma:

” Jeg synes at det som bygges i dag bør gjenspeile dagens teknologi og materielle muligheter fremfor å kopiere noe gammelt. Det er jo mye flate tak her. Og jeg husker leder for det politiske i plan og byggeutvalget hun var litt inne på at de burde være litt koselig med skråtak. Det er kanskje ikke sånn vi tenker. Det hadde blitt en interessant debatt om det og man måtte behandlet det mer nøktern i forhold til veilederen og bomiljøveilederen og lagt fram en sak som jeg ville sagt fokuserte på det.”

(”Bjørn”)

Dette vil jeg si er med på å understreke hva som er høyverdig samtidsarkitektur, representert i den moderne stilarten som informanten nevner. Prosjektene på Fornebu skal altså gjenspeile dagens trender, man ønske ikke kopier av noe gammelt, og det er slik aktøren fra Bærum kommune tolker at det skal ivaretas høyverdig samtidsarkitektur på Fornebu. Dette sier noe om hvordan aktørene tolker Retningslinjen krav til ”høyverdig samtidsarkitektur”. Det at det også påpekes at man skal skape morgendagens trender sier også indirekte at vil skape noe nytt på Fornebu.

Når det gjelder ønsker fra politikerne som blir nevnt i sitatet over av ”Bjørn” ble dette også nevnt av ”Stein”. I første runde med politikeren når estetiske for Fornebu ble diskutert gav politikerne uttrykk for at man ønsket at det skulle være småhusbebyggelse, stavgang, vindusinndeling, balkonger, pittoreske eller romantiske strømninger. Dette minner i stor grad om Prince Charles arkitektur. Dette estetiske uttrykket er hva informanten, ”Stein”, mener samtidsarkitektur ikke skal inneholde. Etter hvert fortalte ”Stein” at politikerne også har blitt mer og mer opptatt av at det skal være moderne og fremtidsrettet. Årsaken til dette ifølge ”Stein” var nok et resultat av påvirkning fra det faglige miljøet. Jeg ser at dette også kan ha en sammenheng med at det ble stilt strengere krav til tetthet og antall boenheter enn man i Bærum kommune kunne ønsket seg i første omgang, og at man derfor ble tvunget til å tenke annerledes enn småhusbebyggelse.

Det er ikke bare informant ”Stein” som tolker ”høyverdig samtidsarkitektur” til å bruke dagens teknikker og en moderne arkitektur. Dette kom også fram fra konsulent ”Fredrik”:

”Sitatet eller utsagnet er et signal om at her ønsker man noe annet. Man sier et sannferdig møte med fortiden oppstår kun viss man er seg bevisst nuet og lager ting med høy kvalitet med våre materialer og vår estetikk, vår funksjonalitet og vår måte å tenke på. Først da kan man forstå fortiden godt og for få noe som er riktigere. Det sies jo da der at dette setter man i denne kommunen høyere enn nødvendigvis å etter å få et eller annet tilfeldig i tidligere årstall kutymer.”

(”Fredrik”)

Konsulenten ”Fredrik” tolker også bruken av ”høyverdig samtidsarkitektur” tilbake til Bærum kommune og hvilken betydning dette har. Bærum kommune setter altså

moderne arkitektur høyt, og vil heller ikke, som konsulent ”Fredrik” sier til slutt, ”...få et eller annet tilfeldig i tidligere årstall kutyme”

Måten konsulenten tolker ”høyverdig samtidsarkitektur” kan på mange måter sees i sammenheng med Sverre Fehns kjente sitat:

”Løper man etter fortiden vil man aldri nå den igjen
– kun ved å manifestere nuet får man fortiden i tale.” (Sverre Fehn 1960)⁶

Det at man er på jakt etter noe nyskapende kan i seg selv være med på å fortelle oss noe om estetikken på Fornebu. Den arkitektoniske stilen som representerer samtiden er også viktig for hvordan arkitekturens kommersielle verdi (Goss 1988). Dette er et perspektiv som ble nevnt av representant for utbygger ”Siri”. Utbyggere må kunne velge stilarter som selger enheter. ”Siri” uttrykket dette ved at Retningslinjen gir utbygger syn på hvilke type arkitektur man skal velge, men det er vanskelig å kunne være slavisk mot denne tolkningen da det fra utbyggers perspektiv også er viktig hvilke type boliger som selger. Dette kan altså være med på at utbygger ikke kan tolke Retningslinjen slavisk, men må bruke kunnskapen om hvilke type boliger som selger i den tiden de skal bygges. Utbygger har en annen innfallsvinkel til å tolke høyverdig samtidsarkitektur.

Det at man ser nærmere på hvordan retningslinjer som verktøy er viktig for hvordan man velger å tolke dem. Om det da seg å være en inspirasjon eller bruke Retningslinjen slavisk. Retningslinjen blir av de ulike aktørene tolket noe ulikt. Dette sees spesielt i forholdet Bærum kommune og utbygger. Disse to aktørene har noe ulik holdning til Retningslinjen ved at utbygger også må ta hensyn til de økonomiske aspektene ved utbyggingen. Retningslinjen blir i størst grad tolket av arkitektene som utfører parallelloppdragene.

⁶ Arkitekt Sverre Fehn, notater 1960-tallet

7. Dannelse av estetikk på Fornebu

Den tredje problemstillingen i oppgaven er å se nærmere på hvordan de ulike aktørene mente god estetikk på Fornebu dannes. For å kunne svare på denne problemstillingen har jeg valgt å fokusere på de overordnede nivåene for dannelse av estetikk i større grad enn detaljer i Retningslinjen. Hva som måtte til for å danne god estetikk på Fornebu varierte noe hos aktørene, men en del elementer gikk igjen.

7.2 Hierarki av bygninger

I kapittel 5 om hvilke estetiske føringer Retningslinjen var jeg inne på hvordan Retningslinjen skisserer opp at det skal fremkomme et hierarki av bygninger på Fornebu, og det kan også sees i sammenheng med hvordan estetikk dannes på Fornebu. Betydning av en bygning kommer først til uttrykk når den ses i forhold til andre bygninger. Denne struktureringen vil føre til at ulike typer bygninger blir sett i sammenheng, og vil være gjenkjennelig til det ”formål” de skal ha. Den estetiske planen har altså styrket funksjonen til bygningene gjennom visuelle uttrykk. Dette synet finner vi også igjen hos Thiis-Evensen (1992).

Det overordnede målet for konsulenten var å bidra til et fellesspråk for Fornebu for arkitekter og planleggere. Altså det at man sier gatekryss i nærheten av viktige funksjoner skal ha større arkitektonisk betydning enn en rekke ned i gaten. Dette kan sees på som en selvfølgelighet, men det har en betydning at man får det nedfelt i det overordnede målet for estetikk slik at det ikke blir unnlatt (”Fredrik”).

”Faren ved at man ikke har en slags forsøksvis koordinering av estetiske eller formal kvalitative mål så risikerer man i store oppgaver som denne her at når mange ulike mennesker kommer inn så blir det jævlig rotete.”

(”Fredrik”)

I forbindelse med prosjektering på Fornebu har utfordringen ikke kun vært direkte rettet mot estetikken, men også i stor grad ved dannelse av en struktur. Eksempel på dette har vært ønske fra utbygger om at offentlig areal skulle være inne i form av overbygde handlegater og kjøpesenter. Bærum kommune på sin side mente det skulle være uterom få å danne en bystruktur. Man har altså hatt ulike ønsker for organisering av offentlige arealer. Dette handler i stor grad om en overordnet

struktur for Fornebu ("Stein"). Det at offentlige arealet blir bygget innendørs betyr en større kontroll over det offentlige rom for eierne. Dette vil også påvirke bystrukturen for det offentlige rom.

For å skape en god estetikk må man prioritere det offentlige rom. I USA har dette ikke vært prioritert og offentlige rom har kommet i skyggen av utbygging av vei, kjøpesentre og boligprosjekter. Dette er ikke med å skape en troverdig og levende urbanisme som ofte er knyttet til begrepet estetikk. Den moderne tolkning av europeiske byene, som vi i stor grad er påvirket av i Norge, knytter estetikken opp til byen og de symbolene vi finner her. Offentlige bygninger spiller her en sentral rolle og må prioriteres ("Fredrik"). En hierarkisk oppbygning av området kan også kunne gjøre området lesbart. Det er dette Lynch (1992) så på som en oppgave ved å "lese" byen, og skape en sammenheng mellom abstrakte ideer om urban struktur og menneskelige erfaringer.

I tillegg vil også den hierarkiske struktureringen være med på å skape en orden for dem som skal oppholde seg på Fornebu, både for mennesker som bor der og dem som besøker området. Når det er etablert struktur i kaoset vil man oppnå et gjenkjennelig område. Dermed vil gjenkjennelse sette mennesker i sentrum ved at det tar hensyn til menneskers behov for orden.

En lesbar-estetikk med bakgrunn i en hierarkisk oppbygning av bygningen gir menneskene som oppholder seg der en viss kontroll over situasjonen. I følge Vil struktur gi mennesker en positiv estetisk opplevelse.

På bakgrunn av dette kan vi si at et hierarki er med på å gi oss en forståelse av god estetikk. Hierarkiet er også en del av en helhet.

7.3 Helhet

”Så tegner man et pumpehus med torvtak. Det er helt i strid med måten man tenker om Fornebu, selv om det skal gå i ett med naturen.” (”Stein”)

I innledning av Retningslinjen står det at elementene i Retningslinjen skal være med på å danne helhet og sammenheng på Fornebu. De retningslinjene som er beskrevet vil altså til sammen danne en helhet og skape sammenheng for Fornebu om et eget område.

Helhet er ikke nødvendigvis homogent, og det vil si at selv om man skaper en helhet vil man også kunne skape en variasjon. For å oppnå god estetikk på Fornebu er det også viktig med variasjon. Man kan bygge variert samtidig som området fremstår som en helhet (”Kåre”) Det er altså de arkitektoniske uttrykkene og hvordan de fungerer som menneskene som oppholder seg der som avgjør om det vil bli skapt en helhet eller ikke.

Det at det på Fornebu er gitt ønske om helhet i Retningslinjen ble også gjengitt av ”Frode”:

”Det er jo viktig at man blir tvunget til å tenke helhet. Om det er en liten eller stor del man skal kaste seg over. At man tenker helhet, men det er jo ikke et mål å lage en uniformering. Men det er jo en levende organisme som gode byer og bydeler utvikles. Det er jo ingen som er tjent med en stor uniformering. Det syns jeg ikke noe om. Men hvordan man skal få til dette å fungere det vet jeg ikke helt.”
(”Frode”)

Konsulent for Bærum kommune ”Frode” nevnte at man er tvunget til å tenke helhet i alle deler av utbyggingen på Fornebu, men helhet skal ikke være det samme som uniformering for Fornebu. Det at ”Frode” her sier noe om hva helhet ikke skal inneholde gir oss igjen forståelse for hva helhet skal inneholde. Videre poengterer ”Frode” at Fornebu er en levende organisme, akkurat slik helhetsplanen for området symboliserer, og det derfor ikke hensiktsmessig å uniformere området med et slikt utgangspunkt.

”Frode” har ikke noe klart svar på hvordan denne helheten skal skapes, men trekker frem andre store utbygginger i Norge som Gardermoen og Lillehammer i forbindelse med OL i 1994. Begge disse prosjektene hadde designråd, en referanse

gruppe. Men informanten stiller spørsmål til om dette vil fungere for Fornebu som ifølge "Frode" har spredt bebyggelse i planleggingssammenheng. Det kan jo i den sammenheng nevnes at Bærum kommune hadde tidligere et designråd, men dette ble lagt ned etter politiskkonflikt.

En annen måte å skape helhet på er gjennom identiteten til stedet, ved å ha et bevisst forhold til hvordan Fornebu fremstår kan man være med på å påvirke konstruksjonen av stedet. Nordberg-Shultz (1997) var inne på at gjenkjennelse og identitet er med på å gi arkitekturen en mening. Men det er viktig å huske på at det ikke er arkitekturen i seg selv som gir denne meningen, men hvordan de sees i sammenheng med forståelse av vår samtid. Dette synspunktet som Nordberg-Schultz står for gir meg en forståelse av at det vil være arkitektenes oppgave å bruke elementer som gir folk en opplevelse som representere den tiden vi lever i. Det vil altså ikke være til hensikt å skape noe som for eksempel gav en helt annen betydning tilbake i tid. Det kan da være snakk om småhusbebyggelse som mange politikere mente Fornebu skulle bestå av ("Stein").

Estetikk knyttet til trivsel, og målet med er å danne god estetikk skal være med på å skape trivsel for folk som bor på stedet. Trivsel skapes ved at utformingen ikke gir ergrelser ("Ola"). I denne sammenheng nevner også informanten at folk skal være stolt av stedet de bor. Det er en hermeneutisk sammenheng mellom gjenkjennelse og trivsel ved at tolkning av teksten er med på å tolke holdningen.

Videre sier representant for Bærum kommune "Ola" at innbyggeren skal føle en stolthet til området de bor i. Stolthet slik "Ola" ser det kan knyttes til hvordan mennesker opplever helhet på Fornebu. Stolthet velger jeg å se sammenheng med kvalitetene i arkitekturen. Opplevelse av stolthet gjennom helhet vil sette fokus på menneskene på Fornebu ved at det er sansede opplevelse som vil gjøre om de føler stolthet eller ikke. Det blir menneskene subjektive opplevelse av den arkitektoniske kvaliteten som avgjør om de vil oppleve en stolthet eller ikke.

Andre måter å skape helhet på er gjennom retningslinjer for utbyggingsområdet, slik det er blitt gjort på Fornebu. Bærum kommune har i planleggingen av Fornebu laget en visjon. Visjonen for Fornebu er "Mennesker i sentrum". Denne visjonen

kan være med på å danne føringer for estetikk på Fornebu idet at den setter fokus på menneskene, og vil påvirke bruken av Retningslinjen og andre retningslinjer fra Bærum kommune knyttet til utbyggingen. Representant for Bærum kommune "Stein" sier at visjonen "Mennesker i sentrum" vil bli ivaretatt gjennom et gjenkjennelig miljø på Fornebu. Arkitektonisk kvaliteter vil være sentrale i å ivareta visjonen. Gjenkjennelse til de arkitektoniske kvalitetene trenger ikke nødvendigvis skape stolthet som "Ola" var inne på. Mennesker kan gjenkjenne arkitektoniske kvaliteter uten at man er stolt av det man gjenkjenner.

Representant for Bærum kommune "Stein" trekker frem at bebyggelsen skal forholde seg til grøntarealene ved at grøntarealene blir trukket inn i bebyggelsen. Ser man dette i sammenheng med dannelse av estetikk vil estetikk begrepet også omfatter selve struktureringen av området i sin helhet ("Stein"). Retningslinjen tar tak i dannelse av struktur på Fornebu ved å skissere opp krav som gjelder for hele området.

7.4 Retningslinjen sett i et økonomisk perspektiv

Det at det stilles krav til estetikk gjennom bruk av Retningslinjer i en utbyggingsprosess vil igjen også stille noen økonomiske krav som ikke er nevnt direkte i Retningslinjen. De økonomiske kravene ligger i selve utbyggingen, og Retningslinjen er toneangivende for disse ved at de skisserer opp løsninger for Fornebu. Strengere krav til estetikk kan være med på å øke prisene for ett område både i kraft av at selve løsningen er dyr, men også fordi man et ute etter å bruke estetisk uttrykk for området som igjen er med på å øke verdien av boenhetene.

Om estetikk i seg selv er kostnadskrevenende har jeg ikke undersøkt i denne oppgaven, men representant for utbygger "Siri" uttrykte at kravene fra Bærum kommune ville være med på å øke kostnadene ved utbyggingsprosjektene, noe jeg vil komme inn på senere i dette kapitlet.

For bruken av Retningslinjen kom det økonomiske aspektet ved å danne estetikk gjennom Retningslinjen opp i intervjuene. Det at estetikk på Fornebu skal dannes med utgangspunkt i Retningslinjen handler også om økonomi fordi en utbygging

koster penger, men hvordan økonomiske forhold påvirker gjennomføringen av de estetiske retningslinjene i utbyggingen varierte fra representant fra Bærum kommune og utbygger. Representant fra Bærum kommune ”Stein” trekker frem:

”Også er jo vi i den situasjon at det er et område som er veldig attraktivt, så prisnivået er i utgangspunktet veldig høyt. Og det tror jeg at det gjør det lettere å legitimere estetikk tenkning. Det er ikke sant at man sier at dette blir for dyrt. Det er ingen som tør å si det i noen særlig grad. Hadde det vært mye presset på pris, så kunne estetikken ha blitt svekket. Ikke tilfellet på Fornebu.”

(”Stein”)

Representant for utbygger ”Kåre” trekker derimot frem økonomiske faktorer som en viktig komponent i motsetning til ”Stein” fra Bærum kommune. Mens ”Stein” uttrykker at stedet i seg selv vil gjøre prisnivået høyt og at estetikken ikke vil bli svekket fordi det kan være kostbare løsninger ser ”Kåre” på økonomiske faktorer som en av fire faktorer som påvirker det estetisk uttrykket på Fornebu. De tre andre faktorene er funksjon, form og materiell/teknikk. Alle disse faktorene vil være med på å påvirke utbyggingen på Fornebu og må tas hensyn til ved utbyggingen ifølge ”Kåre”. ”Kåre” ser på økonomiske faktorer som mye mer sentrale i dannelsen av estetikk enn hva ”Stein” gjør. Dette viser at økonomi er sentralt i dannelsen av estetikk.

Synet økonomiens relevans for dannelsen av estetikk henger sammen med utgangspunktet til informantene. Utbyggingen av Fornebu er spesiell fordi Bærum kommune ikke står økonomisk ansvarlig for utbyggingen, men utformer i stor grad premissene for utbyggingen. Dette er også noe representant for utbygger ”Siri” mener er viktig å ha med seg i vurderingen av både Retningslinjen og estetikken. Hun påpekte at Bærum kommune har laget en del dyre løsninger som vil gjøre det vanskelig å få til en differensiert sammensetning av prisnivå på boliger på Fornebu. Eksempel på en slik dyr løsning er krav om underjordisk søppelanlegg, og sier dette vil være med på å øke prisene på boligene på Fornebu.

Oppfyllelse av Retningslinjen for å danne estetikk på Fornebu henger sammen med det økonomiske budsjettet for utbyggingen, og jeg finner det interessant at representanter fra Bærum kommune og Utbyggere er uenig i hvor viktig de økonomiske faktorene er for at Retningslinjen skal bli etterfulgt. Et annet viktig

trekk ved ”Stein” sitt syn på økonomi og estetikk som jeg finner interessant er at man har laget Retningslinjen ut i fra at økonomi ikke er en faktor, og de dyre løsningene i sammenheng med et attraktivt bomiljø vil gjøre at Fornebu blir et sted for de privilegerte og dermed er også estetikken laget for de privilegerte.

7.5 Gjenkjennelse

Gjenkjennelse gir assosiasjoner til noe man kjenner fra før, og er noe som flere av aktørene har nevnt blant annet i sammenheng med å kunne danne et hierarki, oppfylle visjonen om ”Mennesker i sentrum” og helhet for Fornebu som jeg har vært inne på tidligere i kapitlet. Det kan handle om gjenkjennelse på et nivå for å danne struktur og helhet, men gjenkjennelse kan også være viktig på et mer detaljert nivå. Og det er den inndeling jeg har gjort i dette kapitlet.

Retningslinjen tar for seg utsmykking, farger, møblering og skilting som skal være gjenkjennbart for Fornebu. Elementer vi finner igjen på hele Fornebuområdet skal være med på å gi en viss karakter til området. Gjenkjennelse er altså med på å legge en helhetlig ramme for området og gi det karakter. Når det kommer til å avgjøre hva som er god estetikk er også gjenkjennelse en faktor som må betraktes, men på et mer overordnet nivå. Gjenkjennelse handler også i stor grad om hvordan vi forholder oss til omgivelsene til en bestemt tid og sted.

Gjenkjennelse for estetikk handler dette ofte om rene subjektive oppfattelser, men det kan også handle om trening i å gjenkjenne estetikk slik Omland (2004) omtaler det. Dette handler altså ikke om byggetekniske vurderinger, men om hva som er estetikk og å kunne vurdere om den er god eller dårlig.

Representant for utbygger ”Kåre” hevder langt på vei at estetikk er et dannelsesprosjekt hvor arkitektenes trening i å gjenkjenne god estetikk i seg selv er en god nok grunn til at det blir god estetikk. Informanten skiller dette fra den folkelige estetikken som han mener vil ønske noe annet.

Dette synet blir også støttet av ”Fredrik” som videre sier at ved å bruke arkitektkonkurranser eller parallelloppdrag er med på å danne estetikk fordi de

utvalgte arkitektene har trening i og vet hva som er god estetikk.” Det den gruppen kommer fram til som estetikk sett godt svar på oppgaven er da godt.” (”Fredrik”) Arkitektene kan sitt fag så godt, og vet å trekke inn andre grupper i et utbyggingsprosjekt der det trengs, og i kraft at det er arkitekter som gjør denne jobben får man dannet en god estetikk (”Fredrik”). Representant for utbygger ”Kåre” følger ”Fredrik” i hans syn på hvem som skal danne god estetikk.

”Arkitekter er i stand til å foreta vurderinger for hva som er god estetikk eller ikke. De er trent til å gjøre det gjennom sin profesjon. Den folkelige arkitekturen som omhandler hvordan folk vil ha det er ikke i stand til å foreta de samme vurderingene. Arkitektene vet hva som blir bra. Ser da bort fra den veldig provoserende arkitekturen.

(”Kåre”)

I motsetning til Omland (2004) mener altså ”Fredrik” og ”Kåre” at arkitekter vet best hva som skal til for å danne god estetikk gjennom at den blir definert av arkitekter, og det er synet til ”Fredrik” og ”Kåre” Omland (2004) er skeptisk til og at ”...lekmann er like suveren som noen annen” når det kommer til estetikk.

Både representant for Bærum kommune ”Knut” og representanter for utbygger ”Kåre” trekker frem eksempler på hvordan gjenkjennelse er med på å bestemme hva som er god estetikk. ”Kåre” trekker frem to eksempler på hvordan gjenkjennelse er med på å avgjøre hva som er god estetikk og hvordan læring i gjenkjennelse gjør en person mer kvalifisert til å bestemme god eller dårlig estetikk.

Det ene eksempelet som blir trukket frem av informanten er at det ikke vil være nyttig å spørre en Amazonas indianer om en bil er fin eller ikke. Det vil ikke gi et konstruktivt svar hvis vedkomne ikke har noe forholdt til hva en fin bil er. ”Kåre” peker på dette eksempelet i sammenheng med estetikk, fordi hvis man skal kunne bedømme hva som er god estetikk må man ha lært hva som er god estetikk. Dette er med på å underbygge informantens syn på at det bare er profesjonelle med trening i estetikk og arkitektur, som kan bedømme hva som er god estetikk. Eksempelet til ”Kåre” viser også at smak er subjektiv, men den kan være like subjektiv også blant mennesker som har et forhold til hva en bil er.

Det andre eksempelet ”Kåre” trekker frem er hvordan barn oppfatter hva et hus er. Ber du barn på store deler av det afrikanske kontinent om å tegne et hus vil det ha flatt tak, mens norske barn vil tegne et hus med skråtak. Med dette eksempelet ønsker ”Kåre” å illustrere hvordan vår forforståelse er med på å danne et bilde av hvordan vi oppfatter et hus, men det henger mer sammen med den symbolske oppfattelsen av et hus.

Forskjellen på hvordan barn tegner hus opptar også Conway & Roenisch (1994) gjennom hvordan barn i Nord-England oppfatter et hjem. Barnet vil tegne huset med skråtak, en dør og et vindu. Det at huset har skråtak henger også sammen med klimatiske forskjeller. I Nord-England er det mye regn og snø, og huset blir symbolet på beskyttelse, mens en pipe vil symbolisere varmen. Til sammen blir denne symbolikken et hjem. Flate tak vil virke fremmed i Nord-Europa fordi skråtak har tradisjonelt gitt mening til hva et hjem er. Flate tak på hus vil være mislikt da det mangler mening og semantisk kontekst. Dette er også en symbolikk som er utforsket og brukt av Frank Lloyd Wright som var spesielt opptatt av hvordan piper som hjerte i huset (Conway & Roenisch 1994).

Hus med skråtak tilhører den tradisjonelle arkitekturen eller Prince Charles arkitektur som også representant fra Bærum kommune ”Stein” påpeker. Dette er en type arkitektur som man ikke vil ha på Fornebu. Prince Charles arkitekturen har som hovedintensjon å kopiere det gamle og tradisjonelle, og oppstod som et program for god arkitektur i Storbritannia. Som jeg har vært inne på tidligere i oppgaven ble det diskutert og ønsket fra politisk hold i Bærum kommune at man ville utvide småhusbebyggelse som Sandvika og Bærum tradisjonelt er blitt identifisert med av politikerne i Bærum kommune. Dette ønsket ble raskt forkastet da det ble sett på som kopiering av det gamle og ikke følge tidens uttrykk (”Stein”).

Tak er altså mer enn bare et tak. Utformingen kan altså ha ulik symbolikk for ulike mennesker, og at elementer vi gjerne tar for gitt ved at de bare er får en symbolverdi når vi går dypere i materien. Denne semantiske tolkingen gjør at vi kan komme nærmere i forståelsen på hvordan god estetikk dannes og hvilke symbolske kriterier denne forståelsen tufter på. Gjenkjennelse er dermed med på å avdekke symbolikk i arkitektur og forestillinger om et hjem. Dette er igjen med på å underbygge at

forestillingen om hjem er med på å gi mening til hvilke forestillinger vi kan forvente ligger i god estetikk. For da å kunne gi en retningslinje på hvordan man skal skape gode hjem er man avhengig av å høre på lekfolk og ikke profesjonalisere dannelse av slike forestillinger. Dette mener jeg vil være et av flere elementer som skal kunne skape en levende og funksjonell estetikk.

Hus med skråtak ansees altså ikke som god estetisk kvalitet for å fremheve dagens samtidsarkitektur. Det er derfor interessant å se at hos ferdighusprodusentene er det nostalgi og tradisjon som selger mest. Block Watne sin bestselger er hustypen ”Lykkebo”, mens Blink selger mest av ”Aurland”⁷. Begge disse hustypene representerer tradisjonelle hus med skråtak og smårutete vinduer. Så type hus som selger mest når folk selv får bestemme fraviker fra hva som blir foretrukket i utbyggingsprosesser. Valg av ferdighus må også sees i sammenheng at det å bygge eneboliger ikke er så utbredt i byområder, men dette gir en indikasjon på hva folk velger når de kan bestemme selv.

Hvordan estetikken oppfattes handler i stor grad om produksjon av opplevelser. Dette vil si at for å skape en produksjon må noen faktorer være til stedet slik at det forekommer en opplevelse. Opplevelser kan både være positive og negative og vil også være avhengig av tid, sted og rom samt menneskene som opplever. Dette henger også sammen med definisjonen av estetikk i Retningslinjen ved at den omfatter våre sansede opplevelser

Gjennom definisjonen kommer det tydelig fram at estetikk handler om hva vi sanser og opplever. Representant for Bærum kommune ”Stein” mener at vi må stille oss spørsmålet om hvem som skal oppleve det estetiske,

” Arkitekter har i sitt syn at estetikk er viktig for folks bokvalitet, mens jeg heller mer mot at det ikke er det. Det er viktig for de som oppsøker et område, ser det og reiser igjen, men det er nødvendigvis det er en av mange paramenter. Det er ikke sikkert det er så viktig for hverdagen. Da er det andre ting som er viktig, eller vel så viktig. Da er det andre forhold som går på sol, trygghet og trafikkikkerhet. Estetikken er en bit av det.”

(”Stein”)

⁷ Bergens Tidene 20.02.2008

Så informanten stiller her spørsmål om estetikk er så viktig for folk i hverdagen. Da vil det medføre at det er andre kvaliteter som er viktigere i hverdagen. Estetikk er koblet opp mot bokkvalitet og hvordan utseende oppfattes og oppleves. ("Stein"). Denne oppfattelsen av estetikk er i samsvar med definisjonen av estetikk i Retningslinjen. I første omgang ved våre sansende opplevelser, men ved at bokkvalitet også er en viktig kobling til estetikk tar estetikken ansvar for rommet. I Bærum kommune er det laget en egen veileder for bomiljø, og her trekker altså informantene frem at estetikk handler om mer en bare fargebruk og retningslinjer for utseende, men også hvordan man skaper gode bomiljø.

7.6 Hvordan dannes estetikk på Fornebu?

I dette kapitlet har jeg vært innom hvordan bygninger kan stå i forhold til hverandre, betydning av helhet, økonomiske faktorer og gjenkjennelse. Disse faktorene er hva aktørene mener må til for å danne estetikk på Fornebu. Til felles har disse faktorene at de finnes på et overordnet nivå i planprosessen. De er lite detaljfokusert og berører også andre områder enn den arkitektoniske utformingen, samtidig som de omfatter hverandre.

Begreper som helhet og gjenkjennelse kan også være vage og det er ikke alltid like klart hvordan aktørene forholder seg til disse begrepene og koblingen de har til estetikk. Men det at de blir gjengitt flere ganger av aktører og vektlegges når aktørene skal forklare sin oppfattelse av hvordan estetikk dannes gjør at de nettopp er med på å gi en forklaring, og det er jo nettopp dette jeg vil finne ut av i denne oppgaven.

Gjenkjennelse er altså viktig for å danne estetikk på Fornebu, men det er viktig å ha et bevisst forhold hva som skal gjenkjennes og for hvem. Dette ble nevnt av de fleste informantene, men synet på hvem det skal være gjenkjennbart for varierte. Er det for arkitekten eller for dem som skal bo på Fornebu? Er det noe som skal skapes umiddelbart eller er det kanskje vel så viktig å skape gjenkjennelse over tid?

Så man har gjennom disse oppfatningene i Retningslinjen av hva som er god estetikk utelukket at den skal inneholde tradisjonell arkitektur. Det er ikke ansett

som god estetikk, og man må derfor anta at det ikke vil bli ansett som god estetikk at prosjekter inneholder elementer fra den tradisjonelle arkitekturen. Paradoksalt nok kan dette skape gjenkjennelse hos noen av dem som flytter inn, og gjenkjennelse "skulle" altså være god estetikk.

8. Konklusjon

I denne oppgaven har jeg sett på problemstillingene: "Hvilke estetiske føringer gir Retningslinjen for Fornebu?" "Hvordan tolker de ulike aktørene Retningslinjen?" og "Hvordan dannes god estetikk på Fornebu?" For å besvare problemstillingene har jeg brukt intervjuer og dokumentanalyse av Retningslinjen. Fra Retningslinjen har jeg ikke trukket fram alle elementene, men konsentrert meg om de elementer jeg har vurdert som nyttige for bevarelse av problemstillingene.

Problemstillingen "Hvilke estetiske føringer gir Retningslinjen for Fornebu?" har jeg besvart ved å se nærmere på følgende utvalgte elementer: Definisjonen av estetikk i Retningslinjen, utvalgte bilder fra Retningslinjen, kravet til høyverdig samtidsarkitektur og Retningslinjens beskrivelse av helhetsplanen og hvordan terrenget, bebyggelsen og den arkitektoniske utformingen er med på å forme Fornebu.

De estetiske føringene for Fornebu som blir gitt i definisjonen i Retningslinjen forteller at estetikk handler om våre sansede opplevelser og at den estetiske opplevelsen påvirkes av omgivelsene. De utvalgte bildene sier noe om hvilke visuelle opplevelse vi kan forvente oss på Fornebu, og til sammen gir de estetiske føringer om at det vil være en blanding av ulike arkitektoniske uttrykk, både modernistisk og postmodernistisk. Det er altså ikke et enhetlig estetikkuttrykk for Fornebu, bortsett fra visse farger på fargekart i Retningslinjen som gir direkte føringer på estetikk.

"Høyverdig samtidsarkitektur" er med på å si noe om den estetiske opplevelsen og våre sansede opplevelser. Det viktigste aspektet ved elementet som gir en estetisk føring er at man ikke vil kopiere tidligere stilarter. Utbyggingen av Fornebu skal gjenspeile samtiden den er bygget i, og det er en estetisk føring. Helhetsplanen som

er laget for Fornebu gir estetiske føringer ved utbyggingen ved at den sier noe om hvordan bebyggelsen skal være konstruert i forhold til hverandre og hvilken type bebyggelse det skal være på Fornebu. En klar estetisk føring i denne planen er grøntstruktur og maks høyde på 5 etasjer for bebyggelsen.

For å svare på den andre problemstillingen: ”Hvordan tolker de ulike aktørene Retningslinjen?” har jeg snakket med ulike aktører med tilknytning til Fornebu-utbyggingen. Det at de hadde ulik tilknytning til utbyggingen gav meg noen utfordringer i at ikke alle hadde sett Retningslinjen, men det var også meningsmettende. Som en innledning til svar på problemstillingen var det interessant å se hvilket syn aktørene hadde på Retningslinjen i form av at den er et verktøy i plan- og byggesak. Retningslinjer som verktøy blir sett på som noe styrende i sin form, mens andre så på den som mer en inspirasjonskilde enn et konkret verktøy. I tillegg tolkes også Retningslinjen som for pratet i sin form og noe ustrukturert.

I arbeidet med denne problemstillingen hadde jeg ønsket å finne ut mer konkret hvordan aktørene tolket Retningslinjen, men aktørene hadde et mer overordnet forhold til Retningslinjen enn jeg hadde håpet. Men det at de forholdt seg til og tolket Retningslinjen på et overordnet nivå istedenfor et mer konkret nivå gir også i seg selv svar på problemstillingen.

Aktørene tolket Retningslinjen som et viktig symbol for at Bærum kommune vil satse på og er opptatt av estetikk, og denne tolkningen var kanskje vel så viktig som hvordan de faktisk så på innholdet. Arkitektkonkurranser og parallelloppdrag er nevnt i Retningslinjen som redskap for å utøve Retningslinjen. På Fornebu er parallelloppdrag mest brukt, og aktørene tolket dette valget i stor grad ut i fra økonomiske motiver. Gjennom bruk av parallelloppdrag tolket aktørene valg av arkitektkontor som en videre konsekvens av dette elementet i Retningslinjen. Her var aktørene fra Bærum kommune og representanter for utbygger noe delt i sin oppfattelse. Bærum kommune på sin side mente at det var for liten variasjon i valg av arkitektkontor, mens representant for utbygger mente det motsatte. Det var også en viktig full i hva en av aktørene hevdet i at når man konkurranser utsetter er man ikke lenger opptatt av å danne normer. På bakgrunn av dette mener jeg

parallelloppdrag er en estetisk føring fordi det sier noe om hva Retningslinjen legger til grunn for estetikk på Fornebu.

”Høyverdig samtidsarkitektur” var også et element som ble trukket fram i tolkning av Retningslinjen. I tolkningen av elementer er aktørene samstemte i at man må følge samtidens uttrykk i utbyggingen av Fornebu, men representant for utbygger påpekte at det ikke alltid kan være like lett å tolke dette slavisk fordi man også må hensyn ta økonomiske aspekter ved estetikken.

Den siste problemstillingen lyder som følge: ”Hvordan dannes god estetikk på Fornebu?”, og jeg har besvart problemstillingen ved å trekke frem elementer aktørene mente var viktige for å danne god estetikk på Fornebu. Det at det dannes en forståelse i utbyggingen om hvordan bygninger skal opptre i forhold til hverandre ut i fra den funksjonen de innehar, mente flere av aktørene var viktig for å danne god estetikk fordi det var med på å skape struktur og ryddighet i bebyggelsen samtidig som det kunne være med på å skape en identitet. Dette kan også sees i sammenheng med et annet element aktørene trakk frem, nemlig helhet. For at det skal dannes god estetikk på Fornebu må utbyggingen uttrykkes som en helhet, men det åpnes for variasjon innenfor helheten så lenge den ikke bryter med den overordnede strukturen for Fornebu. Altså var helhet og struktur noe aktørene mente måtte til for at det skulle dannes god estetikk på Fornebu.

Et annet element aktørene trakk fra som viktig i forbindelse med danning av estetikk var økonomi. Her fant jeg ulikt syn mellom representant for Bærum kommune og representant for utbygger i det at Bærum kommune på hvor viktig økonomi var for utbyggingen. Representant for Bærum kommune gav uttrykk for at god estetikk kan dannes gjennom at man ikke trenger å stille spørsmål ved bruken av kostnader. Dette fordi Fornebu et attraktivt område, mens representant for utbygger uttrykte at økonomiske faktorene ville være med på å bremse de kravene Bærum kommune hadde fremsatt. Dermed er det noe uenighet i hvordan aktørene oppfatter økonomi i dannelse av estetikk på Fornebu, samtidig som økonomi er en faktor som er med på å danne god estetikk på Fornebu.

Det er i forbindelse med dannelse av estetikk på Fornebu ved bruk av økonomi også viktig å være bevisst på at den økonomiske byrden er i størst grad hos utbygger, mens Retningslinjen kommer fra Bærum kommune. I dette ligger det også en utfordring i å legitimere Retningslinjen hos utbygger ved at utbygger kan bruke økonomi som argument for å ikke gjennomføre estetiske tiltak. Med dette mener jeg det må tas i betraktning at det kan være fristende for utbygger å skjule seg bak at de estetiske kravene er for kostnadsbærende, og ettersom Bærum kommune har ansvaret kan man fort komme i en situasjon hvor utbygger ansvarsfraskriver seg sitt de estetiske kravene.

Gjenkjennelse var sammen med helhet begreper som gikk igjen hos informantene for hva som skulle til for å danne gode estetiske kvaliteter på Fornebu. Disse begrepene ble brukt vagt av aktørene, og det kom ikke tydelig fram hva de mente med dem. Men det å gjenkjennelse er med på å danne god estetikk ved at man enten får eller har trening i å gjenkjenne hva som er god estetikk samtidig som begrepet sier noe om at man ønsker noe man allerede kjenner for at det skal dannes god estetikk på Fornebu.

Pløger (2003) var inne på at estetikk handler om ”sansete erfaringer basert på kroppslige opplevelser”. Lang (2003) beskrivelse av empirisk estetikk trekker inn individets erfaringer og hvordan disse forholder seg til omgivelsene. Retningslinjen definerer også estetikk til å gjelde våre sansede opplevelser, og at estetikk er verdiladet. Sosial konstruksjon handler om hvordan våre sanselige opplevelser er strukturert av omgivelsene. Derfor er estetikk langt på vei sosialt konstruert. Dette funnet blir også forsterket gjennom hvordan aktørene på Fornebu forholder seg til estetikkbegrepet. Konsulent for Bærum kommune trekker også frem hva vi sanser, og trekker definisjonen lengre i retning av sosial konstruksjon ved å påpeke at estetikk faktisk er sosialt konstruert.

9. Avsluttende bemerkninger

Estetikk er et mye diskutert tema som trenger en klargjøring i sin kraft av at det har blitt mer aktuelt innenfor samfunnsfagene. Jeg har med denne oppgaven prøvd å se nærmere på hva estetikk handler om i planlegging og hvordan det kan tolkes i en case. Dette har vist at tolkninger rundt temaet er vage, og det er ikke alltid man er like bevisst hva som skal til for å danne estetikk. Det at man setter estetikk på dagsorden har for noen blitt ansett som godt nok, men det er gjennom erfaring fra ulike planprosesser at man kan danne et grunn hvordan man skal arbeidet på best mulig måte med estetikk.

Dette hadde som en forlengelse av denne oppgaven vært interessant å se på hvordan Retningslinjens krav blir brukt i utbyggingen slik at man kan få et enda større vurderingsgrunnlag for hvordan estetikk dannes. På bakgrunn av funnene i denne oppgaven ved at estetikk på Fornebu dannes gjennom sosial konstruksjon

Intervjuene med aktørene ble gjort for en god tid tilbake, og det har også vært interessant å se på hvordan den økonomiske situasjonen anno 2008 har påvirket utbyggingen av Fornebu ved at det er blitt store forsinkelser i utbyggingsprosessen, og at man nå ser at løsningene har blitt for dyre slik aktøren "Siri" fryktet.

Referanseliste:

Alvesson, M. & K. Sköldbberg. 1994. *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur, Lund.

Appleyard, D. & Jacobs, A. 1987. Toward an urban design manifesto. *Journal of the American Planning Association*, Vol 53 No. 1., 112-120

Augè, Marc. 1995 *Non-places introduction to an anthropology of supermodernity*. Verso London and New York.

Barnett.1987.

Bettum, O. & Butenschøn, P. 1997. *Gode byrom : verktøykasse for møtesteder i byer og tettsteder*. Norsk form. Oslo.

Broadbent. Bunt & Llorens. 1980. *Meaning and Behavior in the Built Environment*. John Wiley & Sons.

Bærum kommune. 2001. ”Estetiske retningslinjer på Fornebu. Estetikk i plan og byggesaker” Bærum.

Bærum kommune. 1991. *Kommunedelplan 2 for Fornebuområdet*. Bærum

Bø-Rygg, Arnfinn. 2004. Utdatert estetikk-begrep. *Byggekunst No. 05*. 22-23

Conway and Roenisch. 1994. *Understanding Architecture*. Routledge London and New York.

Carmona, M & J, Punter. (1997) *The design dimension of planning:: theory, content and best practice for design policies*. E & FN Spon. London.

- Dear, M. 1986. Postmodernisme and planning. *Environment and Planning D: Society and Space* 4, 367- 384
- Goss, J. 1988. The Built Environment and Social Theory: Towards an Architectural Geography. *The Professional Geographer* Vol, 40. No, 4, 392-403
- Hall, P. 2002. *Cities of Tomorrow*. Blackwell. Oxford
- Healey, P. 1993. Planning Through Debate: The Communicative Turn in Planning Theory, *Town Planning Review*, Vol 63, No 2. 143-162
- Harvey, David. 1993 "From space to place and back again: Reflections on the conditions of postmodernity" i Bird, J. (red), 1993. *Mapping the futures. Local cultures, global change*. Routledge, London.
- Hvattum, M. 2004. Estetikens problem. *Byggekunst* Vol. No.1. 40-45
- Jørgensen, M. W. & L. Phillips. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag Samfundslitteratur, Fredriksberg.
- Jencks, C. 1991. *The language of postmoderne Architecture*. Academy Editions. London
- Kjeldstadli, K. 1997. Å analysere skriftlige kilder. Artikkel i: Fossåskaret, Erik med flere (red.),(1997). *Metodisk feltarbeid*. Universitetsforlaget. Oslo
- Kleven, T. (red) Amdam. Olsen. Lie & Jensen. 1998. *Planlegging og handling. Kommunal planlegging som grunnlag for politisk styring*. Kommuneforlaget. Oslo.
- Kvaale, Steinar. 2001. *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Akademiske. Oslo.
- Lang, J. 2003. "Aesthetic Theory" i Cuthbert, A.R (red), 2001. *Designing Cities. Critical Reader in Urban Design*. Blackwell Publishers Ltd. Oxford.

Lending, M Byggekunst

Lynch, K. 1992. *The image of the City*. The IMT press. London.

Massey, D. 1991. *The political place of locality studies*

Nordberg-Shultz, C. 1997. *Øye og hånd*. Gyldendal. Oslo

Omland, Ib.2004. Estetisk grep. *Byggekunst No. 05*. 23-24

Peet, R. 1998. *Modern geographical thought*. Blackwell, oxford.

Pløger, J. 1999. Aesthetic planning and design control in Norway. *Urban Design International. Vol. 4, No.1-2*. 47-54.

Pløger, J.2003a. *Norsk Form. Praksis iscenesettelse av diskursiv makt*. NIBR aktuelt 2.

Pløger, J. 2003. Estetikk og det sosiale? *Byggekunst. Vol 86, No. 2*. 36-39

Ragin, C. & H. Becker.1992. *What is a case? Exploring the foundations of social inquiry*. Cambridge University Press. Cambridge

Simonsen, K. 2001.Rum, sted, krop og køn . dimensioner af en geografi om social praksis. I Simonsen, Kirsten (eds.) (2001): *Praksis, rum og mobilitet. Sosialgeografiske bidrag*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, pp. 17-47.

Statlig veileder. 1997. T-1179 Estetikk i plan- og byggesaker. Miljødepartementet

Thagaard, Tove. 2003. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget, Bergen.

Thiis-Evensen, Thomas. 1992. *Byens Uttrykksformer*. Universitetsforlaget.

Vagstein, A. M. & Westbø, I. 2003. *Byggeskikk, estetikk & stedsforming*.
Høgskolen i Gjøvik. Husbanken. Oslo.

Vedtak fra Miljøverdepartementet. 21.09.00 Kommunedelplan 2 for Fornebu,
Bærum kommune.

Yin, R. K. 1984. *Case study research. Design and Methods*. Saga Publications.
Beverly Hills.

Ødegården, Olav ”*Estetikk for Gud og hvermann, eller for miljøet*. Byggekunst.

Vedlegg 1: Intervjuguide

Bakgrunn

1. Hvordan er spørsmål om estetikk tatt med i prosessen knyttet til planlegging og utbygging av Fornebu?
2. I hvilken grad og hvordan har Bærum kommune framhevet estetiske sider ved utbyggingen?
Har det vært noen motstridende krav? Eventuell hvilke?
3. Med hensyn til estetikk i planprosessen. Hvordan har man inkludert krav (lovgivings) om estetikk til å bli en del av prosessen? Hvordan har hensynet til estetikk endres seg gjennom utbyggingsprosessen?
Hvilken betydning har estetikk hatt for utbyggingen?
4. Estetikk som tema tidlig i planprosessen. Hvordan gjøres dette arbeidet helt konkret?
Hvilke estetiske mål og retningslinjer er lagt til grunn i planleggingen av Fornebu-området (og i Bærum kommune for øvrig)?
Hvordan forsøker man å sikre at disse etterleves?
Kontroll? Sjekkliste? Sanksjoner?
5. Hva oppfatter du som forskjellen mellom krav og retningslinjer for estetikk i plansaker?

Målet med estetikk

6. Hva har vært grunnlaget, rent faglig, for at man har kommet frem til de estetiske målene? Hvor har man fått inspirasjon fra?
7. Hva forventer man å oppnå ved å sette estetiske krav til utbyggingen?

Retningslinjer for estetikk ved Fornebu-utbyggingen

8. Det finnes to retningslinjer for estetikk, en for Bærum kommune og en for Fornebu. Hva er årsaken til dette? . Er det stor forskjell mellom de to og eventuelt hvordan er de ulike/like?
Hvorfor mener du det er viktig at man har en egen estetisk veileder/retningslinje for utbyggingen av Fornebu?
9. Hvor har man hentet inspirasjon fra (Departementene, tidsskrifter, fagutdanning, etc.) for utformingen av retningslinjene?
10. Bærum Kommunune bruker Miljøverndepartementet og Kommunal - og regionaldepartementet sin definisjon på estetikk i de estetiske retningslinjene for Fornebu. Er det noen spesiell grunn til at akkurat denne definisjonen ble valgt? Har den vært viktig i deres arbeid? Er definisjonen blitt diskutert? Eventuelt hva er blitt diskutert?

Forhold til utbyggere

11. Hvilke estetiske krav er nedfelt i utbyggingsavtaler mellom Bærum kommune og den enkelte utbygger? Hvis ikke, hvilke krav mener du det bør stilles? (retningslinjer)
12. Hvordan kan private utbyggere påvirke utformingen med hensyn til estetikk på Fornebu?
13. Har noen av høringsinstansene (velforeninger, enkelt personer, naboer) vært involvert i planprosessen vedrørende utformingen av estetikk på Fornebu, og hvordan har de eventuelt bidratt?

Har dette vært naturlig?

Detaljerte spørsmål

14. Hva mener du kjennetegner god estetisk kvalitet for utbyggingen av Fornebu?

15. Hvordan forholder Fornebu-utbyggingen seg til eksisterende bygg på tomtene?

16. Er det noe ved den eksisterende bebyggelsen på Fornebu som bør bevares?

Hvilke deler bør bevares?

Hvorfor kan det være interessant å bevare eksisterende bebyggelse?

18. I ”Estetiske retningslinjer for Fornebu ”står det (s.13) at gjennom

kommunedelplanen del 2 skal Fornebuområdet preges av høyverdig samtidsarkitektur. Hvordan mener du denne retningslinjen skal oppfylles?

19. Visjonen for Bærum kommunes arbeid med utviklingen av Fornebu er *mennesket i sentrum*. Hvordan har denne visjonen blitt ivaretatt gjennom arbeidet med estetikk?

Utfordringer

20. Hva mener du er den største utfordringen i det videre arbeidet med å formidle god estetikk på Fornebu?

21. Hva er den største utfordringen ved å skape god byggeskikk på Fornebu?

Fremtid

22. Hvordan ser du for deg Fornebu om 20 år, med vekt på det estetiske?

23. Er dere noe mer du vil ta opp?